

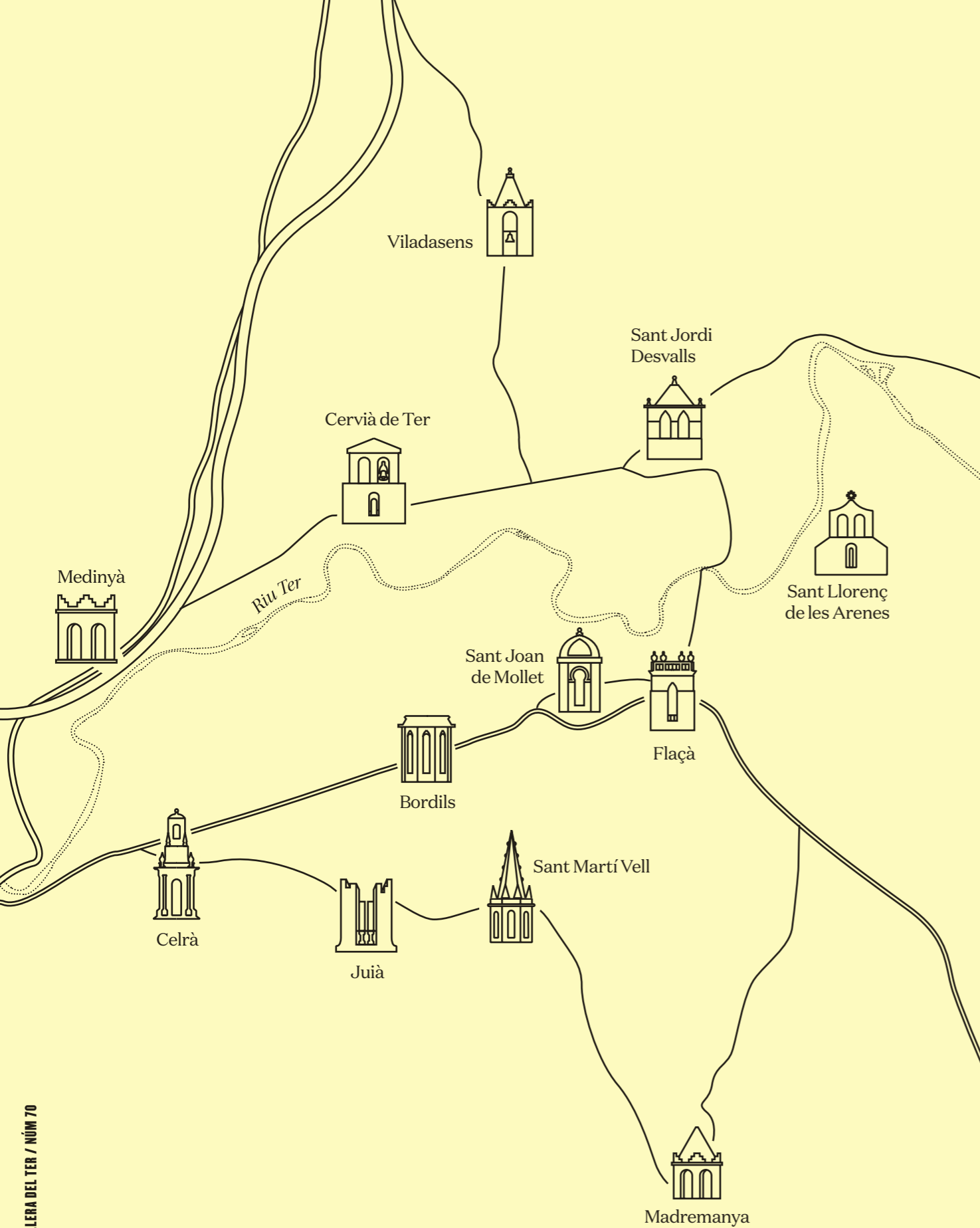
LA LLERA

DEL TER NÚM. 70

La revista de
Bordils, Celrà,
Cervià de Ter, Flaçà,
Juià, Madremanya,
Medinyà, Sant Joan
de Mollet, Sant
Jordi Desvalls,
Sant Llorenç de les
Arenes, Sant Martí
Vell i Viladasens

Estiu / 2025

La Llera del Ter
Estiu / 2025
Núm. 70

Col·laboracions:

Jordi Barrera Coll
 Marcel Busquets Casadevall
 Nina Busquet Figueras
 Clàudia Bussé Rojas
 Marc Canyiguer Puigdevall
 Eduard Carreras Nadal
 Oleguer Cebrià Salvador
 Carme Congost Escura
 Xavier Cortadellas Gratacós
 Teresa Ferrés Bassols
 Rosa Gil Vilà
 Marc Güibas Corominas
 Judit Guixeras Roca
 Mar Irazola Masfarré
 Xevi Jou Viola
 Íria Masó Planas
 Mariona Miquel Ros
 Dolors Miquel i Abellà
 Raül Muxach Pagès
 Jana Perich Adroher
 Francesc Prat Figueras
 Anna Presas Quintana
 Marta Puig Parnau
 Pitu Pujol Vila
 Paula Ros Congost
 Miquel Terrádez Valmaña
 Kateryna Shkarinska

Fotografia:

Joel Buyé
 Joan Carolà
 Enric Casals
 Jesús Potrony Serret
 Aniol Simon Surià

Cap de fotografia:

Martí Navarro Molina

Coordinació:

Mar Camps i Mora
 Lia Pou Brugué

Disseny i maquetació:

Marta Montenegro Carreras

Correcció:

Anna Roig

Núm. 70

Estiu / 2025

EDITORIAL 04

LA IL·LUSTRACIÓ Arrelades 06

AVUI EN DIA

- 10 Els joves també van d'aplec
- 12 No hi haurà cases ni campanes
- 16 El comiat de dos directors:
Pep Camps i Dúnia Cervià

L'ESPIELL

24 Un país de músics

TOT ENRAONANT

- 78 Robert Sunyer, historiador local
- 82 Helena Faixedas, divulgadora de llegendes
- 88 Helena Carreras, escriptora

COSES D'ABANTES

- 94 El Rellotger de Creixell

PENSAMENTS

- 100 Francesc Prat
- 104 Xavier Cortadellas
- 106 Dolors Miquel

Fotografies d'Enric Casals, Martí Navarro Molina i Aniol Simon Surià

Un país de músics

MAR CAMPS I MORA

Fotografia: La Tornada (Roser Gamonal)

La llera és terra de músics. La cobla i les sardanes estan arrelats als nostres pobles. Són passat i present. Nuclis importants han estat i són, encara, Cervià de Ter i Bordils, avui també Sant Joan de Mollet. En aquest número, recordem la petjada de tres músics cervianencs: Josep Baró i Lluís Cotxo, que es va iniciar en l'orquestra local La Cervianenca, i Llorenç Pagans, que va fer vida a París i a qui el pintor Edgar Degas va retratar diverses vegades. I a Viladasens, més que de músics, s'explica la història d'una sardana que porta el nom del poble, canviant la lletra *a* per la *e*: "Viladesens", escrita per Francesc Mas. Recorrent el Ter per la riba nord, parlem d'una de les figures més destacades de Sant Jordi Desvalls: Narcís Costa-Horts, clarinetista, vi-

olinista, tible, compositor i amic d'un altre músic exiliat durant el franquisme com ell, Pau Casals.

Creuant el riu, al carrer dels Hostals de Bordils, hi va néixer Josep Cassú i Serra, que ha estat director de les cobles La Principal de la Bisbal, La Flama de Farners i Els Montgrins. Va fer els primers passos en aquest món de la mà de l'Orquestra Catalunya de Bordils, fundada per Desideri Brugués. El fundador es va aficionar a la música a la sala de ball del restaurant de Sant Martí Vell. Lluís Brugués, el seu fill i músic amb una llarga trajectòria, recorda el seu pare i les antigues orquestres de Bordils.

A Sant Joan de Mollet, durant els capvespres es poden sentir les melodies del clarinet o el tible d'en Lluís Coll, un dels músics de cobla i de sardanes del

poble juntament amb Alfons Miàs, Anna Costals i Oriol Oller. El pare d'en Lluís, en Joan, ens comenta les variacions entre les sardanes d'estil selvatà i empordanès: "La principal diferència amb el selvatà és en la manera de començar i acabar les últimes tirades." Per si algú en tenia cap dubte, a la llera es balla l'estil empordanès. El Congost fa de frontera: a Girona i a Sant Julià, ja es dansa el selvatà.

Una altra família tocada per la cobla és la nissaga de Can Granota de Flaçà, que va començar amb en Vicenç Ferrer, després amb el seu fill Sebastià i finalment amb els seus quatre nets: en David, en Jordi, en Xavier i en Josep. Al poble veí de Foixà hi ha en Josep Coll, membre de la Cobla Ciutat de Girona, que ha compost la sardana "La Pepita de Celrà" i ha participat en projectes com "El castell de Cervià", una peça encarregada per commemorar l'aniversari de la fortificació.

A banda, us oferim un seguit de converses amb músics d'estils ben diferents: la pianista bordilenc Maria Canyiguer, establerta a Londres; la madremanyanca Zoë Hedderwick i el seu pop alternatiu; la percussionista Rita Baulida, integrant del conjunt Las Karamba, i la Malva, cantant del grup familiar Els Atrapasomnis i directora de l'espai musical El Local de Celrà. Veureu que, a "L'Espíell", no hi apareixen gaires dones: és un reflex de la nostra societat. Encara escassegen les dones a la *res publica*: dalt dels escenaris com a músics, dirigint mitjans de comunicació o en l'esfera política. Tot i que s'ha de dir que, en els últims anys, ha aparegut tota una fornada de cantants: l'Aina Serena, la Nicole Brown, la Nora Baulida, l'Olga Perxés, la Paula Cornet, l'Almodis Cebrià o la Clara Ponsatí, a qui vam dedicar el número 63 d'aquesta revista.

Des de Celrà fins a Foixà, trobem amb una bona colla de professionals: en aquesta zona s'han establert en Joan Enric Barceló i en Ferran Piqué, d'Els Amics de les Arts, que aquest any celebren els seus vint anys de recorregut; també hi trobem en Francesc Terradas, el pianista del desaparegut grup Umpah-pah, i en Telm, baixista de la banda empordanesa Fetus, que són oncle i nebot.

No ens oblidem de fer parada a Bordils, el poble d'on han sortit més discjòqueis de la contrada des de l'obertura del Silver als anys setanta. En aquestes pàgines, Mit & Offen, Galceran Dj's, Peffes i Celtic Dj's repassaran la seva història, la història de tota una generació de discjòqueis que ha punxat a tantes festes de poble. I ens aturarem al casc antic

de Flaçà, on, des del 2018, el duet de rock Cala Vento, format pel cantant i guitarrista Aleix Turon i pel bateria Joan Delgado, crea i assaja les seves cançons. Acabarem aquest itinerari entrant a l'estudi de Foixà d'en Toni Subirana, un cantautor marcat per la poesia.

Trobareu, així mateix, un llistat i la descripció de fires i festivals, espais musicals i aplecs de la sardana que contribueixen a donar a conèixer i consolidar els artistes de casa nostra. I, de passada, mantenir vius els pobles. La Fira del Disc, per exemple, va néixer fa un any a Celrà amb aquesta filosofia, així com per recuperar l'ambient reivindicatiu, lligat a la música, que es va viure als anys noranta al poble. En aquesta mateixa línia, fa trenta anys va aparèixer la botiga de roba Partisano, amb seu a Celrà. Fabriquen samarretes i complements per a grups musicals d'arreu dels Països Catalans.

Hem intentat fer un retrat de tots els músics de la llera, però hem de dir, i ens sap greu, que no ens ha estat possible. Som un bon grapat de gent que escrivim per a la revista i, tot i així, ens falta temps i ens falten mans: ens queda pendent parlar de la història d'uns quants artistes. Ens hi comprometem.

A més, com sempre, podreu llegir diversos temes d'actualitat: l'interès que desperta l'Aplec de Santa Fe de Medinyà entre els més joves, la pèrdua de vida i l'elitització dels nuclis antics de la llera, i la jubilació de dos directors d'escola. La mestra Dúnia Cervià ha dit adeu a Les Falgueres, un centre que va ajudar a obrir durant la primera dècada dels 2000 a Celrà, i també en Pep Camps, que ha estat director de Les Moreres de Flaçà durant 25 anys. D'altra banda, a la secció "Tot Enraonant" conversem amb Helena Faixedas, apassionada i divulgadora de llegendes locals; amb l'escriptora Helena Carreras, també flaçanenca, autora de *Les altres cares* o *Dinou vint*, i amb Robert Sunyer, que recupera la memòria dels anys cinquanta i seixanta a Viladasens.

La il·lustradora Marta Puig, a la pàgina següent, ens regala una poesia visual: "Arrelades a l'aire". I a les últimes pàgines us espera la prosa literària d'en Francesc Prat, en Xavier Cortadellas i la poetessa Dolors Miquel, que va viure uns anys a Juià i hi va escriure frases com aquesta: "Comença a venir la nit a Juià. Tots ens tornem transparents i, mentre xerrica la carn al foc, podríem travessar-nos i desaparèixer-nos. Seria un instant. Talment un cometa. O un pensament."

Arrelades

Ni desarrelament, ni límit, ni terra.

Ni falta de ferm, ni ingravidesa, ni volatilitat, ni contradiccions.

Ni gir de polaritats, ni inversió de paradigmes. Ni treure a la superfície
les coses que han estat sempre enterrades.

Només *margarites capspervall*.

MARTA PUIG PARNAU

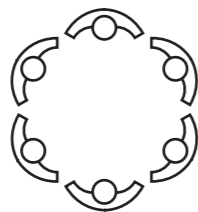
AVUI EN DIA

10
Els joves també
van d'aplec

12
No hi haurà cases
ni campanes

16
El comiat de dos directors:
Pep Camps i Dúnia Cervià

TERESA FERRÉS BASSOLS Fotografia
Joel Buyé

Els joves també van d'aplec

Tot comença amb un missatge que envia el més organitzat de la colla a principis de mes preguntant qui s'anima a anar a l'Aplec de Sant Mer de Vilademuls. Un cop rebut, solem tenir una petita discussió perquè no hi ha manera de recordar que no se celebra al mes de gener (resulta que sempre cau el primer diumenge després del dia 27, i això tot just ho hem descobert aquest any)

La conversa es desvia molt amb el pas dels dies, però, quan arriba la setmana abans, algú amb una mica de previsió pregunta què es voldrà menjar. Cal tenir-ho una mica clar perquè, si s'ha de comprar la carn a Ca la Paquita, ningú hi voldrà anar amb presses el dia abans.

El mateix matí quedem dividits: d'una banda, els que iniciem el pelegrinatge a peu cap a l'ermita, enfilant pel camí de la Serra i deixant enrere els Àngels, el Montgrí, el Far, Rocacorba... i acostant-nos al Canigó —sense acabar-hi d'arribar—, i, de l'altra, els que han agafat el cotxe fins a la

Sardanes durant l'últim
aplec de Sant Mer

pineda. Però no ho fan pas per mandra, eh! És perquè algú s'ha de sacrificar i pujar les taules, les cadires, escollir el lloc i començar a fer el foc.

Un cop tots ben col·locats i amb la taula parada, guaitem de reüll la desfilada de gent que va arribant: cervianencs, santjordiencs i algun celranenc més atrevit que ret homenatge als que abans creuaven el Ter amb la barca i feien una bona colla de quilòmetres per anar a socialitzar —i sovint lligar— a la clariana d'aquest santuari. Però a aquesta trobada multitudinària s'hi afegeixen molts pobles més, perquè la llegenda diu que sant Mer va ser qui va salvar la vila de Banyoles, i els pobles del voltant, d'un monstre ferotge. I, és clar, per alimentar una fera tan terrible es van necessitar molts pobles del voltant: Cornellà del Terri, Sant Esteve de Guialbes, Palol de Revardit..., i ara en som molts els que celebrem la fita d'aquest sant.

Qui sap si és perquè sant Mer és un símbol del coratge que ara aquest aplec, als nostres ulls, també és l'aplec dels més valents i dels seus propis homenatges. Perquè s'ha de tenir molta ànima per esmorzar a primeríssima hora un entrepà de botifarra acompanyat d'uns glops de cervesa, atrevir-se a ballar una sardana on la majoria de peus no confonen mai dreta i esquerra, o aconseguir una bossa de brunyols de l'AEiG Pla de l'Estany abans que s'acabin... Cadascú té el seu propi propòsit aquí enmig, i el nostre sempre és acon-

seguir una secallona que mai, mai dels mais, ha de tornar a casa.

Quan, de la secallona, només en queda el fil, tornem cap a la nostra zona de pins a treure'ns la fred de sobre. Ens arrambem al foc mentre continuem omplint la panxa i anem dient bajanades. La joventut, més enllà d'associar-la a una energia insaciable, també cal col·locar-la escarxofada en una cadira de càmping, fent sobretalles llargues i invocant el que ha estat i el que serà. No hi ha cap any que no ens comparem amb la generació dels nostres pares: ells feien nit la vigília de l'Aplec tot i la fredor del gener, i aquest és un ritual que ens fa brillar els ulls amb una mica d'enveja. Però ho feien per poder muntar les barres per dedicar-se a vendre esmorzars i dinars l'endemà, i ara, d'això, ja se n'encarrega amb molta traça el jovent de Vilademuls.

Els de Medinyà ara només ens ocupem —i ben contents— d'avivar les brases, de vaticinar futurs aliens i propis, d'observar les taules del costat i veure que tothom sempre va més ben preparat que nosaltres. De recordar quan els marges del davant de l'ermita els pujàvem arrossegats per la mà dels adults, i de xerrar amb ells quan, de tant en tant, se'ns acosten i, sense cap mostra de tendresa aparent —però amb tota la del món—, se'n foten de nosaltres. És segur que encara ens falta molta habilitat organitzativa comparat amb ells. L'any que ve ja ho millorarem. O el següent ☉

MARIONA MIQUEL ROS Fotografia
Martí Navarro

No hi haurà cases ni campanes

No trobar lloc on viure: la problemàtica de tants joves de la llera, que no poden accedir a l'habitatge al seu poble. Aquest article reflexiona, des de l'experiència personal, del desarrelament, de la nostàlgia i de les contradiccions de —voler o poder— tornar a casa

Cada vegada que torno a Celrà penso: “Que canviat que està!”, com qui veu una criatura dos cops l’any i la crecuda sempre l’agafa per sorpresa, fent memòria de la tòpica veritat que el temps passa per a tothom.

Llavors recordes el passat, et replantesges el present i t’angoixes pel futur.

Des dels vuit anys fins que vaig ser gairebé una adulta funcional, vaig viure a casa els avis, a la pla-

ça del poble. I confirmo que el casc antic “ja no és el que era”. Dir això segurament només em converteix en una adulta més. Tampoc sé si ho dic des del criticisme o des de la nostàlgia.

Cada cop que em queixo en veu alta o en silenci respecte al tema, apareix una segona veu que s’ha anat construint al llarg dels anys a partir de criticismes externs i que ara és autodestructiva. I, en aquest cas, em critica dient alguna cosa així com:

“D’acord, guapa, i què pretens? Si tu no vius ni aquí”. El *guapa* no és un compliment. I, efectivament, el meu criteri ja no és de resident, sinó gairebé el de turista.

Ara ja fa deu anys que no visc a Celrà, exactament els mateixos que vaig viure-hi de manera permanent. Tot i això, si no existís la memòria digital, l’única adreça que em sé de cor és la del carrer del Doctor Romagós. I l’únic telèfon fix és el de casa els meus avis. El mateix seguit de números des que tinc memòria.

Abans d’instal·lar-nos a Celrà de manera definitiva, sempre passava alguns dies d’estiu a casa els avis. La rutina sempre era la mateixa: el dia començava esmorçant un got de llet amb galetes Maria en una tassa de vidre transparent de Duralex.

Després, feia algunes pàgines del quadern de repàs d’estiu. I si aquell dia la vagància, la tristesa o l’adolescència primerenca s’hi oposaven, el dia es torçava convertint-se en un càstig. La conseqüència: no poder acompanyar el meu avi al banc de la plaça de l’Església amb en Moradell i altres amics seus.

Sempre ens assèiem al banc on toqués l’ombra, segons l’hora del dia. A la plaça, hi vivien els jubilats i els adolescents que eren prou valents per fumar sense amagar-se de ningú.

Recordar l’època del forn d’en Moradell és un pensament intrusiu que es converteix en un càstig autoimposat. I que apareix cada vegada que em menjo un *croissant* que no val res. O que he arribat a pagar més de cinc euros per un pa de motlle fet amb decència a la capital.

Començo recordant els llonguets del forn i acabo preguntant-me com hem passat d’estar els estius 24 hores set dies a la setmana a la plaça a gairebé no saludar-nos amb els veïns. I de nou: “Però tu de què et queixes? No vius a Suècia, tu? Si tant et preocupa Celrà, què hi fas allà?”

Vulgui o no -i vull-, Celrà és casa meua i cada dos per tres tinc crisis existencials en què em plantejo si hauria de tornar a viure-hi. En un d’aquests daltabaixos, l’hi vaig comunicar a la meua mare.

Va coincidir que poc després, un dia que ella tornava de comprar, es va trobar la persona encarregada de la reforma d’un habitatge del casc antic. I ella, que no té correu electrònic i que encara ara opera com la gent operava quan el forn d’en Moradell era obert, va preguntar si llogarien o vendrien l’habitatge. Que la seva filla, “pobra”, potser volia tornar a viure al poble.

La resposta que va rebre va ser pròpia de l’individualisme esquerp que està dominant no només la gent de Celrà, sinó la societat actual. Segons la meua mare, va sonar així: “No ho sabem encara. Però si és per a la teua filla sola i és tan jove, no ho podrà pas pagar.”

Evidentment que no. No puc pagar un lloguer jo sola al costat del que sempre ha estat casa meua. Amb prou feines puc pagar una habitació d’habitatge compartit a Celrà, o on sigui. I tot apunta que en un futur tampoc tindrè prou diners per arreglar casa els meus avis i viure-hi en condicions. Suposo que després els hauré de trucar a *vostès* o a la seva competència perquè em comprin la casa, que catalogaran com a patrimoni residencial, tot i que per a mi és patrimoni sentimental.

Al l’última festa de poble a què vaig anar, em vaig retrobar amb un company de l’ESO. Vam fer les preguntes de conveni de quan fa anys que no has vist algú que apreciaves: com estàs, què fas, on treballes i on vius. La seva resposta a aquesta última va ser: “A casa els meus pares. Estic mirant de trobar alguna cosa, però de moment sembla que no surt res.” La mirada baixa i el canvi de to van confessar que s’avergonyia de la seva situació. Com si la responsabilitat i la culpa fos seva, individual en completa totalitat.

Qualsevol persona amb una economia pròpia de la realitat actual sap que la culpa no és seva. El lloc de refugi d’aquesta generació que estem lluny de ser propietaris i fins i tot arrendataris és Internet.

Fa poc que ha sorgit una tendència a TikTok en què la gent nascuda als anys noranta penja vídeos seus ballant de petits amb un quadre de text en què posen variacions de la frase següent: “Yo con cinco años tan tranquila bailando con mi prima en vez de estar buscando terrenos baratos.”

Tot i no saber si vull tornar al poble o no, les possibilitats són limitades. Així que de moment m’hauré de conformar amb la dosi justa, però satisfactòria, de ruralisme idealitzat amb la qual Celrà em proveeix cada vegada que hi vaig: trobar-me alguna romeguera (que ara no molesta, perquè, estant de vacances, no tinc pressa), saludar amb un *hola* i *adeu* els veïns que encara saluden, anar al bar sola a veure qui hi trobo o sentir les campanes de l’església des de dins de casa.

Aquestes últimes porten cua. Hi ha qui no vol que sonin. I la meua pregunta, amb tots els res-

La plaça de l’Església, deserta. A mà dreta, Can Serra, on hi havia l’anomenat ‘Bar de la plaça’

pectes, és: per què vas a viure al costat del campanar si no vols sentir tocar les campanes?

Al febrer del 2022 van tocar les campanes per la mort de la meua àvia. Jo no les vaig sentir, perquè devíem estar fent burocràcia funerària a Girona. Però no em va caldre per imaginar-m’ho. Segurament va haver-hi algú que va tenir la mateixa conversa que jo havia tingut tantes vegades amb la meua àvia, vivint davant del campanar: “Toquen a morts, qui deu ser?”

Tocar a morts és de les coses més tristes i que et pot enganxar ben desprevenguda dins de casa. I és ben bé que, al meu entendre, aquest moment de protagonisme solemne és el mínim que es mereixen les que han sigut veïnes del poble.

I és que, si ens comportem com si els veïns fossin desconeguts i les cases estiguessin fetes d’or, no farà falta que fem callar les campanes. Perquè al final seran les campanes que no voldran tocar per nosaltres 🛎

Per què vas a viure al costat del campanar si no vols sentir tocar les campanes?

El comiat de dos directors

En una comunitat petita, com la nostra, les escoles públiques encara són un eix vertebrador de la vida dels pobles. Aquest curs s'han jubilat dos directors d'escoles de la llera del Ter i s'havien d'entrevistar: la Dúnia Cervià, directora de l'escola Les Falgueres de Celrà, i en Pep Camps, director de Les Moreres de Flaçà. Al costat d'exalumnes seus, com el periodista Marc Güibas o les estudiants Judit Guixeras i Jana Perich, repassen els més de quaranta anys que s'han dedicat al seu ofici, el de ser mestres

JUDIT GUIXERAS ROCA Fotografia
Enric Casals
JANA PERICH ADROHER

Pep Camps, adeu a un referent

Després de més de quaranta cursos escolars, aquest és el darrer d'una de les figures més importants de l'escola Les Moreres: Pep Camps, el director i mestre d'educació física, un home que ha treballat incansablement durant el seu pas per l'escola per fer-ne un lloc còmode, didàctic i segur

En un principi, en Pep Camps no tenia clar a què es volia dedicar, però tan bon punt va començar a treballar amb nens, orientat pels seus professors cap a Magisteri, va saber que l'ensenyament era la seva vocació. Va començar la seva carrera com a mestre de primària al Vedruna, a Palamós. Després d'aprovar les oposicions d'Educació Física, va treballar dos anys a Sant Feliu de Guíxols, a l'escola Gaziel. Més tard va anar-se'n a viure a

Celrà, el seu poble natal, i allà va exercir de mestre quatre anys a l'escola L'Aulet, i finalment va arribar a la seva escola actual, a Flaçà, l'any 1998, per fer de mestre d'educació física i de tutor. Per acabar, se'n va convertir en el director l'any 2000 i ho ha continuat essent fins ara.

Ja els primers anys de la seva vida laboral, en Pep sentia cada setembre l'emoció de veure quins nous alumnes tindria, i explica que la seva part

Pep Camps s'ha jubilat aquest juny,
després de vint-i-cinc anys com a director

preferida de l'ensenyament és el dia a dia amb els nens, el contacte i la relació que es crea, a més de la capacitat de despertar-los les ganes d'aprendre, cosa que diu que és imprescindible transmetre als nens, un altre cop demostrant que, en efecte, ha trobat la seva vocació.

Descriu amb molta emoció aquesta capacitat per crear el desig d'aprendre, les ganes de saber, la curiositat... I recorda amb alegria els nens que han passat per les seves classes, ja que l'assignatura d'educació física és innegablement més didàctica i en Pep aposta per una educació on hi hagi un equilibri de confiança i exigència, una que no sigui tan memorística, sinó que permeti als nens desenvolupar les seves capacitats i facilitar la seva evolució al llarg del temps. Una educació que innovi de manera contínua, però que alhora mantingui el que ja funciona, per així poder-se adaptar a cadascuna de les diferents necessitats de cada alumne i crear un ambient de benestar: "Els alumnes que vinguin a la nostra escola han d'estar tranquils i a gust, i com més tranquils i a gust, més fàcil és que puguin aprendre". I agraeix a les famílies la confiança que dipositen en el seu ensenyament, encara que recalca que s'ha d'anar guanyant dia a dia. L'acompanyament a les famílies també és una part molt important de la seva feina com a director, ja que aquest acompanyament i les ajudes en els tràmits en línia són essencials per a la confiança de la família en l'escola i per fer que hi hagi una bona relació.

A més, en aquest tipus d'educació també es promou molt la part creativa de cada nen i la cooperació "per tal de despertar una ànsia de relació, de contacte, de superació, d'empatia i d'impuls per ajudar els altres...". Destaca que això és una part molt important de la seva escola: la creativitat i la curiositat com a base de l'aprenentatge de qualsevol alumne.

Així mateix, tot i que aposta per una educació innovadora, també destaca que hi ha tradicions que formen part de l'escola i que es converteixen en els records més vius i estimats dels alumnes, com els tallers, l'excursió a Farreres cada Dijous Gras, la Fira Solidària o les obres de teatre que es fan a cada cicle. Segons ell -i, segurament, segons molts dels alumnes que han viscut aquestes activitats-, aquestes tradicions s'han de mantenir en equilibri amb la innovació constant.

I aquestes activitats són perfectes perquè els alumnes de l'escola, encara que siguin de cursos diferents, es relacionin entre ells. Això es reflecteix en la descripció que en Pep fa del concepte *escola*: una escola no han de ser classes per separat, "la nostra escola ha de ser de veritat, que hi hagi relació amb tothom, que hi hagi interconnexions l'un a l'altre".

A més, transmet i aplica el seu amor per la lectura a les aules. Tot i que també treballen l'àmbit tecnològic, potencia molt el fet de llegir, ja que considera que la lectura és la base de l'aprenentatge dels nens, i això es relaciona amb una sèrie de reformes que hi ha hagut a l'edifici de l'escola Les Moreres, com la nova biblioteca, o amb activitats que han esdevingut tradició, com l'alliberament de llibres, els padrins lectors, l'itinerari poètic i el contacontes amb famílies.

També explica que les escoles estan exposades a canvis constants, com el gran avenç de la intel·ligència artificial o el descens radical de la natalitat (que ha fet baixar dràsticament el nombre d'alumnes en moltes escoles). Però això fa que els i les mestres tinguin grans reptes i canvis als quals s'han d'adaptar, com ha passat sempre. I això també és una part molt important de la feina dels mestres, segons ell, ja que adaptar-se no sempre és fàcil, però tot el que ve s'ha d'agafar des d'una bona perspectiva que els porti beneficis en el sentit educatiu. Per exemple, amb menys alumnes poden dedicar més temps a cada alumne personalment, i, ben utilitzada, la intel·ligència artificial pot ser molt beneficiosa.

I després de la jubilació, què? Bé, doncs en Pep afirma que es lleva content de venir a treballar cada dia, fet que demostra el seu amor i la passió pel que fa, amb la intenció de fer que la gent s'estimi l'escola, que la senti una mica seva, però recorda que la jubilació és un canvi al qual s'haurà d'adaptar, una nova etapa. Explica que no li cal buscar activitats per fer, que anirà dia a dia, que farà vida quotidiana, a part de dedicar-se més a fons a les dues associacions de les quals és president i, per descomptat, dedicar més temps a la família i a si mateix. És a dir, que, com ell diu, de feina, ja en té

MARC GÜIBAS COROMINAS Fotografia
Enric Casals

Dúnia Cervià:

“Quan estimes tant la teva professió, no deixes mai d'aprendre”

La directora de Les Falgueres de Celrà, Dúnia Cervià, es va jubilar el passat desembre després de dotze anys al capdavant del centre educatiu. Al costat de la mestra Consol Riera, va ser impulsora de la nova escola del poble: "Ho vam veure com una oportunitat per fer l'escola que ens hauria agradat per als nostres fills". Ara, hi deixa una petjada inesborrable

Com vas començar la teva trajectòria en el món de l'educació?

Quan vaig acabar l'institut, no sabia què fer, però com que sempre m'havia agradat molt la mainada, vaig començar a fer Magisteri. No estava gaire preparada i vaig pensar que, si volia ser una bona mestra, havia d'estudiar Psicologia. Aleshores, a través del curs pont, vaig fer Clínica

Infantil. Un cop aprovades les oposicions, vaig entrar a l'escola de Sant Gregori.

I com vas acabar sent directora de Les Falgueres?

No va ser res pensat. Jo treballava a L'Aulet, des de feia vuit anys, amb la Consol Riera, i l'escola estava molt saturada. Fèiem classes als passadissos. Al poble s'estava demanant un segon centre

educatiu i, un cop aconseguit, es van posar en contacte amb nosaltres dues i ens van dir que, per ser les últimes a arribar a L'Aulet, ens tocava crear Les Falgueres. Estàvem espantades, però ho vam veure com una oportunitat per fer l'escola que ens hauria agradat per als nostres fills.

Quin model educatiu vas voler instaurar des d'un primer moment?

Teníem clar que volíem tenir una identitat pròpia i reconeixible. La nostra intenció, des del primer moment, va ser intentar que les famílies entressin a l'escola per ajudar-nos, que no fossin només espectadores.

Un cop jubilada, quina evolució has vist de les diferents generacions que han passat per l'escola?

Penso que actualment ens entra alumnat que té poc vocabulari i xerra poc amb les famílies. Abans teníem nanos que ens parlaven molt del que feien amb els avis..., i ara cada vegada costa més. Crec que hem de tornar a arregar aquelles estones d'estar sense mòbil, únicament anar a passejar i xerrar amb els nostres fills i filles de coses senzilles del dia a dia.

Parlant de les comunicacions interpersonals, apareix un element molt important: la llengua. Es parla català a Les Falgueres?

En els últims cinc anys, tenim molta gent catalanoparlant a casa que li costa molt poc passar-se al castellà a l'escola, i això és un problema, perquè hi ha mainada que només parla i sent el català a l'escola. Una de les riqueses més grans que tenim com a país és el fet de poder parlar català i castellà. Com a centre educatiu, hem de tenir el deure que els alumnes les dominin bé totes, i per descomptat l'anglès també.

T'ha quedat alguna cosa per fer?

No tinc aquesta sensació, perquè la nostra feina canvia constantment i sempre fas coses per millorar. El que trobo a faltar, a vegades, és poder veure els resultats d'aquestes millores plantejades. Una de les coses que hem fet darrerament és canviar la metodologia en el càlcul matemàtic. A mi sempre m'han encantat les matemàtiques i ara que me'n vaig descobrir que, treballant d'aquesta manera, l'alumnat en pot gaudir més.

I, a partir d'ara, a què et dedicaràs?

Aquí a l'escola, quan em necessitin, sempre els donaré un cop de mà. També estic fent algun curset, perquè penso que personalment no pots deixar-ho de sobte. Quan estimes tant la teva professió, no ho deixes mai del tot. Un mestre ha d'estar al dia.

I creus que, realment, els mestres d'educació infantil i primària saben de tot?

El problema és que nosaltres hem de saber una mica de tot, però no sabem gaire de res. Quan es parla d'algun tema del qual no tens prou coneixement, has de sincerar-te amb l'alumne, buscar-ho a casa o a la biblioteca i donar-li una resposta l'endemà. El més important de qualsevol persona és conèixer els seus límits.

Sempre s'ha dit que ens ensenyen a memoritzar, en comptes d'aprendre. Hi estàs d'acord?

Mira, jo soc una persona que necessito entendre les coses. Si memoritzava, l'endemà no me'n recordava de res. Si un mestre no entén el que explica, és impossible transmetre-ho correctament a l'alumne.

Et van fer una festa de comiat. Com va anar?

Va ser tan maco que m'emocio quan ho recordo. Estàvem fent el pessebre vivent. Jo plegava el 31 de desembre i m'esperava que em fessin alguna cosa, però vaig veure arribar la meua família i l'emoció va ser tan gran! Hi havia moltes famílies, mainada de l'escola i antics alumnes. La mainada et dona tota aquella energia que necessites per tirar endavant. Sempre he pensat que he sigut una professora dura, però alhora propera. Quan l'alumne veu que tu estàs donant el màxim i que el vols ajudar, el retorn és molt bo.

Et va costar molt no anar a treballar els primers dies?

Mira, els dos últims mesos abans de jubilar-me em tocaven i em posava a plorar. Tota la meua vida era això. Arribava a casa i continuava buscant exercicis i coses per a l'endemà. No parava mai. Em va costar decidir-me, però un cop va arribar el dia vaig pensar que ho deixava en bones mans. L'equip directiu que s'ha quedat és una línia continuista del tarannà que sempre havíem tingut. Estic molt tranquil·la. Tot i això, mai em desvincularé del tot de Les Falgueres

"Quan em necessitin, sempre els donaré un cop de mà", diu la Dúnia

Un tast de la trajectòria d'alguns músics del nostre país petit. Són d'estils i generacions ben diferents però tenen en comú la terra des d'on creen. La nostra, prou bé que ho sabem, és una terra fèrtil. No ens falten artistes. Tant és així que no han pogut sortir tots els músics, en aquest número. Apareixeran en el següent. De moment, podeu descobrir una part de l'escena musical que, afortunadament, ens envolta i ens enriqueix

L'ESPIELL

Un país de músics

Fotografia

Joan Carolà / Martí Navarro Molina / Jesús Potrony Serret / Aniol Simon Surià

PAULA ROS CONGOST Fotografia
Aniol Simon Surià
LIA POU BRUGUÉ

Rock empordanès a Flaçà

Més enllà de l'estació de tren,
Cala Vento i el segell Montgrí

Ara ja fa deu anys, a Barcelona, tot i que amb les arrels a l'Empordà, va començar la seva trajectòria el duet de rock Cala Vento, format pel cantant i guitarrista Aleix Turon i pel bateria Joan Delgado. Però avui es troben a Flaçà, on l'any 2018 van establir el seu local d'assaig habitual.

Cala Vento, el nom, significa *cala*, 'entrada de mar a la terra', pròpia de la Costa Brava, i *vento*, la tramuntana, amb un toc italià, que diuen ells. D'una manera natural i orgànica, com el seu nom, han anat avançant en la seva trajectòria musical des del 2014. Sense ser músics de formació, tots dos havien començat aquest camí anteriorment per separat, l'Aleix a Figueres amb Hot Penguins, i en Joan a Torroella de Montgrí amb Backwards. Va ser llavors, fa deu anys, que tots dos van voler

prioritzar la música i van començar amb aquest projecte en publicar el seu primer disc, *Cala Vento* (2016), amb el segell discogràfic BCore.

Després dels primers anys, va arribar el 2017 i van fer molts concerts, 88 per ser exactes, tot i que no consideren que en aquell moment fossin un grup professional, però va ser quan van haver de decidir si professionalitzar-se o no. I així ho van fer, coincidint amb el moment en què tots dos es trobaven de nou a comarques gironines i també amb l'inici de la seva estada a Flaçà. En aquest poble de la llera van trobar un lloc fix, propi i "casa seva", ho podien tenir tot al seu gust i sense haver de portar el material amunt i avall, molt diferent dels espais que havien de llogar temporalment a Barcelona.

En Joan i l'Aleix, Cala Vento, al casc antic de Flaçà on des del 2017 es troba el seu estudi i el segell discogràfic Montgrí

L'últim àlbum que han publicat es titula *Brindis* i recull nou cançons versionades, molt diverses i que d'alguna manera formen part de l'essència del duet

Arran de la situació generada per la covid, tots els concerts van quedar cancel·lats i van trobar el temps i l'espai per poder-se dedicar a habilitar l'estudi i poder-hi gravar i assajar en millors condicions que fins aleshores. S'ho van fer ells mateixos, igual que amb la música, amb la vocació DIY (Do It Yourself; en català, Fes-ho Tu Mateix).

Dels cinc treballs de la seva discografia, els tres darrers han estat publicats amb el seu propi segell discogràfic, Montgrí. El nom, de nou, fa referència a l'Empordà, al massís que uneix l'Alt i el Baix Empordà i es veu des de tot arreu. El segell, amb el seu propi estudi de gravació i les oficines al casc antic de Flaçà, aplega a dia d'avui tretze artistes d'arreu, alguns d'especialment reconeguts, com Dan Peralbo i El Comboi, a qui han produït el seu primer àlbum.

L'espai on es troben és un antic cobert, petit, acollidor i en consonància amb la seva ideologia de segell discogràfic, també fet i rehabilitat per ells mateixos. Al pati del pare d'en Joan, hi van trobar l'espai idoni per engegar el projecte. Marxant de Barcelona i dels preus per pagar un local, es van trobar altra vegada ben a prop de l'Empordà, descobrint un poble que en general desconeixien i del qual només sabien l'existència per l'estació de tren. Però ara en coneixen la gent i, d'alguna manera, hi fan vida.

Estant de ple en un moment en què la llengua és en el punt de mira, i tenint en compte aquest esperit de fer les coses des de casa, es fa inevitable preguntar per què Cala Vento canta en castellà. La resposta no sorprèn, segueix en sintonia amb la seva trajectòria: "No va ser una decisió, sinó que va ser una cosa molt natural, com tot el que hem anat fent, ens vam sentir molt còmodes amb el

castellà", diu en Joan. Quan van començar, l'Aleix liderava en la composició, van provar-ho amb l'anglès i no els va convèncer, a més, ell havia cantat en català i en anglès en altres projectes, però en castellà no ho havia fet mai. Amb el temps, s'han adonat que cantar i compondre en castellà ha estat una decisió encertada, així han pogut arribar a molta més gent i a més llocs del món, com l'Amèrica Llatina. Tot i això, "no ens hem tancat mai a cantar en català o altres idiomes, i, de fet, en el darrer disc hi ha una cançó en italià i dues en català", asseguren.

L'últim àlbum que han publicat es titula *Brindis* i recull nou cançons versionades, molt diverses i que d'alguna manera formen part de l'essència del duet, "que ens van marcar de joves o que ens han inspirat". El disc és per celebrar els deu anys que fa que van començar la seva trajectòria amb Cala Vento, per gaudir: "Hem fet moltes coses en l'àmbit artístic que han definit el projecte, qui som, què fem i com, la nostra identitat, i la gent ara té molt clar què és Cala Vento", resumeix l'Aleix.

Amb aquest *Brindis* tanquen una etapa i ara en comença una de creació en la qual afirmen que "hem de pensar cap a on ens volem moure, també de compondre, i segur que tornaran a aflorar dubtes i contradiccions respecte a la llengua, l'estil o els instruments". Cala Vento segueix, doncs, de forma natural i a la seva manera, com han anat fent des dels seus inicis, amb el mateix format de duet, tot i que els "dona vida que vingui gent a tocar i amb qui col·laborar", asseguren. Tant amb Cala Vento com amb Montgrí, generen sinergies amb altres artistes i músics, alguns de la zona i altres no, però fer-ho, i des de Flaçà, és una manera de mostrar que no tot s'ha de fer des de la capital

ANNA PRESAS QUINTANA Fotografia
Martí Navarro Molina

Una vida sobre els escenaris

La Malva Vila és una ànima inquieta i una artista formada en tots els vessants de les arts escèniques, actualment combina la creació i la formació en diversos projectes. És la veu del grup de música familiar Els Atrapasomnis i directora d'El Local, espai musical amb seu a Celrà

La Malva ha explorat múltiples disciplines escèniques: des de la veu i el piano fins a la dansa i la interpretació. La seva formació acadèmica ho demostra: és titulada en el Grau Professional de Piano Clàssic al Conservatori Isaac Albéniz de Girona, en Magisteri Musical a la Universitat de Girona i en el Grau Superior de Dansa i Comèdia Musical a l'Escola Coco Comín de Barcelona. A més, ha completat un postgrau de claqué i jazz a la mateixa escola, i ha fet formació vocal al Taller de Músics de Barcelona.

Des de fa set anys, forma part del grup de música familiar Els Atrapasomnis, juntament amb Jordi Masferrer. Amb aquest projecte han fet arribar el seu univers musical a milers de famílies arreu de Catalunya. L'any 2024 el grup va guanyar el premi Enderrock al millor disc per *El planeta violeta*, i el mateix any va obtenir el premi ARC de l'Associació Professional de Representants, Promotors i Mànagers de Catalunya a la millor gira.

A la banda, no només hi posa la veu, sinó que també n'és la coordinadora artística i s'encarrega

de l'escenificació dels espectacles, el vestuari i la confecció de les lletres. Reivindica el paper fonamental dels grups de música familiar i en destaca la dificultat i l'exigència d'arribar a un públic tan sincer com els infants i les seves famílies: "Primer has d'agradar als pares i després, als nens. I el seu temps de seguir aquest tipus de propostes és molt curt." Per a ella, és clau transmetre valors pedagògics, la llengua catalana, la gestió de les emocions i el respecte a través de la música, cosa que vincula directament amb els seus estudis en educació.

Després de treballar en altres escoles de música i dansa, ara ja fa nou anys va decidir obrir un espai on l'aprenentatge fos més lliure. El Local, situat a la carretera de Palamós, actualment compta amb cent alumnes i s'hi ofereixen classes de setze instruments diferents, a més de la coral infantil i d'adults. Aquesta feina la combina amb altres feines, com les classes de música per a na-

dons o la creació de coreografies per a diferents espectacles.

Abans de formar part d'Els Atrapasomnis, ha passat per País de Xauxa i pel grup femení de cant folk *a cappella* Capcadira, amb el qual va actuar en diversos festivals del gènere de renom. Mentre estudiava al Conservatori de Girona i a l'Institut de Celrà, també es va dedicar a la dansa de competició, i es va especialitzar en balls de saló i balls en línia, disciplina amb la qual va guanyar diversos campionats de Catalunya i Espanya, i fins i tot va participar dues vegades en els campionats mundials a Estocolm.

Créixer i viure en un lloc com Celrà i l'acompanyament de la seva família li ha permès desenvolupar el seu sentit artístic. En un futur immediat li agradaria desenvolupar el seu projecte personal. De moment ja té dues cançons enregistrades dedicades als seus fills, l'Art i l'Oda ☰

ÍRIA MASÓ PLANAS Fotografia
Martí Navarro Molina

Celrà, refugi dels Amics de les Arts

Una conversa amb Joan Enric Barceló i Ferran Piqué, dos dels tres membres del grup català que aquest any celebra 20 anys dalt dels escenaris. Tenen el seu estudi al poble: “És un entorn que ens va molt bé. Si estem col·lapsats, podem sortir a caminar, a respirar”, expliquen

Aquest estiu, Els Amics de les Arts han celebrat una data molt especial: vint anys dedicant-se a la música. El grup —format per en Joan Enric Barceló, en Ferran Piqué i en Daniel Alegret— ha ofert aquest juliol un concert molt esperat a Barcelona, que ha donat el tret de sortida a una gira commemorativa. No és només una celebració musical, sinó també vital. Dues dècades de cançons, d'amistat i d'una trajectòria musical que ha anat molt més enllà dels escenaris.

Amb el pas del temps, el grup ha evolucionat musicalment i personalment. Han canviat, sí, però sense perdre l'essència que els defineix des del principi: la complicitat entre ells i la quotidianitat que impregna les seves lletres.

“La sort que tenim és que podem continuar essent amics i continuar quedant, encara que no sigui només per feina”, expliquen.

Una part important d'aquesta evolució té a veure amb el lloc des d'on creen. Si al començament l'epicentre era un pis a Barcelona, ara el cor d'Els Amics batega a Celrà. Fa un any i mig que en Ferran hi viu, i des de fa més de cinc anys la vida del grup s'ha anat desplaçant cap a les comarques gironines.

Tenen un petit estudi a Celrà, un espai de creació íntim i proper que s'ha convertit en refugi creatiu. Allà hi componen, assagen i fan créixer les idees. “És un entorn que ens va molt bé. No hi ha el rebombori de la ciutat. Si estem col·lapsats,

En Ferran i en Joan Enric
al casc antic del poble

podem sortir a caminar, a respirar”, diuen.

Les arrels gironines d'Els Amics van molt més enllà de la feina. Les seves parelles són de la zona: la Rita, de Flaçà, i la Txell, de Sant Joan de Mollet. Elles dues ja es coneixien de petites, abans que ells es coneguessin, i aquesta connexió ha influït profundament en les decisions personals i professionals del grup. “Tenir la família a prop, per ajudar amb els fills o donar-te suport, també condiciona molt. I això repercuteix directament en música que fem.”

Aquest entorn, la llera del Ter, no només és una font de tranquil·litat, sinó també d'inspiració. Les caminades a Sant Miquel quan la creativitat s'encalla o les escapades per desconectar del soroll formen part del procés. “Quan canvies l'escenari, el cervell et canvia. Surts de la pantalla, camines, i de sobte tot es veu més clar.”

Una altra cosa que defineix Els Amics de les Arts és la seva manera de parlar, tan arrelada al territori. Tot i que en Ferran és de Reus i en Dani, de Barcelona, el català que parlen al grup ha anat impregnant-se del parlar gironí. “Hi ha moltes paraules que la gent ens diu: ‘Això és molt gironí.’ Ens agrada pensar que es nota, que això forma part de la nostra música.”

La llengua és, de fet, un dels valors que volen preservar. No només com a eina de comunicació, sinó com a llegat cultural. “Ens agradaria

acabar tenint alguna cançó que soni als esplais d'estiu, que passi al cançoner popular català.”

En un món musical que canvia a ritme vertiginós, Els Amics no han caigut en la temptació de perseguir modes. “Hem après a no anar seguint res. El que buscàvem, ja ho hem trobat: connectar amb la gent, viure de la música i passar-nos-ho bé. Ara toca cuidar-ho.”

La seva coherència els ha valgut un públic fidel. Encara avui, vint anys després, exhaurixen entrades allà on van. Les del concert de Barcelona per aquesta gira dels vint anys es van esgotar en només dues hores, i això ha fet que es plantegin ampliar-la a altres ciutats com Girona, Tarragona o Lleida. “La resposta del públic ens ha emocionat. I sabem que molta gent s'ha quedat fora, així que ens agradaria que tothom en pogués formar part.”

Per commemorar aquestes dues dècades, el grup ha publicat *20 anys d'Amics*, un disc de col·laboracions en què revisen el seu repertori acompanyats de més de vint artistes diferents. Un homenatge a la seva trajectòria i als companys de viatge que han anat trobant pel camí.

Arrelats a la llera i amb una mirada clara cap al futur, Els Amics de les Arts continuen fent camí. Amb una música que neix de l'estima per allò que els és proper i que manté viu el seu compromís amb la llengua i la cultura del país

NINA BUSQUET FIGUERAS Fotografia
Arxiu

‘La música és com viatjar des de casa’

La Rita Baulida és música percussionista (Celrà, 1999). Amb 19 anys s'uneix a Las Karamba: una barreja multicultural entre Veneçuela, Cuba, Argentina i Catalunya que comença fent sonar la salsa, la timba, el guaguancó i la música urbana a Barcelona i avui les porta als escenaris internacionals

Com arribes al món de la percussió?

He fet música des de petita. Primer tocava el clarinet, però a sisè de primària vam fer un taller de percussió brasilera a l'escola i em va agradar molt: l'any següent em vaig apuntar a bateria a Celrà; després als Txecs i, com que hi havia molt de moviment a les batucades de Girona, vaig entrar a Bekhanda i vam fer dues gires: a França i a Itàlia. Allà vaig veure que m'hi volia dedicar. A l'ESMUC vaig estudiar Interpretació de Percussió en Jazz i Música Moderna i ara toco el timbal, el djembé, les congues, els bongos...

Per què ritmes llatins?

Suposo que no ho he triat. Vaig aprendre a tocar les congues, el caixó i el timbal, i en l'instrument hi ha el llenguatge implícit del lloc d'on ve. És a dir, he après a tocar les congues amb els ritmes llatins

perquè són de l'Amèrica Llatina, i llavors em vaig endinsar en la salsa, el guaguancó, la timba i la música cubana. La percussió defineix molt la música tradicional i la cultura popular d'un lloc. El que he estudiat és, entre cometes, el llenguatge de les cultures populars en la percussió dels diferents llocs del món. La música és com viatjar des de casa.

Com es formen Las Karamba?

El 2018, les germanes Bruno reuneixen músiques que havien conegut en *jams* i que volien compartir aquesta música amb altres dones. Els en faltava una que toqués el timbal, i a través d'una altra música em contacten a mi, que estava aprenent a tocar-lo. Jo hi vaig posar empenta i els vaig dir que sí. El nostre primer bolo va ser en una festa major a l'Eixample Esquerre de Barcelona. A partir d'aquí, el grup s'ha transformat fins a ser les que som ara.

Com us poseu a crear?

Cada cançó està feta d'una manera diferent: n'hi ha que algú porta l'esquelet i després s'hi afegeix el baix, els arranjaments o el cor; altres surten d'idees vagues i se'ls dona forma a l'assaig... És un procés molt ric: has d'entendre que la idea que aportis serà sotmesa a canvis; estàs regalant una idea al grup, per tant, no serà només teva ni com tu l'imagines. A vegades fer això costa, perquè l'art ve de molt endins.

Les lletres tenen molt de missatge. Pacteu sobre què canteu?

Hi ha molta consciència sobre què escrivim. Fem reunions sobre quin serà el missatge de l'any i com el volem transmetre. Tenim debats increïbles, perquè cadascú ve d'un país diferent i amb realitats diverses. És la gràcia del grup. En aquest sentit, estic contenta del meu paper: aprendre del seu context i adaptar tot això a la realitat d'aquí, fer una mica de traducció cultural.

Pel que fa al missatge, hem trencat amb la veu masculina i els temes tradicionals de la salsa.

Hem utilitzat el mitjà de la música cubana per parlar d'històries de dones.

Com és un dia d'assaig?

Divertidíssim. Mai em fa mandra anar a assaig. Som un equip molt familiar, som amigues: viatgem juntes i, si quedem per celebrar qualsevol cosa, ens ho passem molt bé. Assagem un o més cops per setmana i a partir d'aquí ens adaptem segons les necessitats.

Quan té lloc el salt als escenaris internacionals?

Els primers dos anys vam estar tocant per Catalunya. I el primer bolo amb què vam sortir del país va ser a Londres, en un festival: va ser anar-hi un dia i tornar. I després orgànicament va anar passant. Vam anar a Madrid i entre els contactes, les entrevistes i els granets de sorra que movíem en equip vam anar tenint més bolos. A vegades, quan toques en un poble i el programador forma part d'altres festivals, corre la veu i t'acaben trucant d'altres llocs. Hem tingut la sort que sempre hem agradat d'entrada ≡

La banda la integren Ahyvin Bruno (veu i güiro), Ahylin Bruno (congues), Rita Baulida (timbal), Liviet Ojeda (baix), Natasha Arizu (teclat) i Mariam Rivera (flauta).

MARCEL BUSQUETS I CASADEVALL Fotografia
Martí Navarro Molina

Partisano, de la llera als Països Catalans

De ben segur que molts dels joves –i no tan joves– de la llera i voltants coneixen la botiga Partisano. S’inicià com a botiga de discos a Salt l’any 1994, i va començar a ser més popular quan va introduir roba al catàleg, sobretot samarretes de grups de música i missatges polítics, i s’instal·là al barri vell de Girona. Fa més de vint anys que Partisano té el taller i les oficines a Celrà: aquí fan la roba i complements reivindicatius que arriben arreu del país

Parlo amb l’Edgar Solsona, membre de Partisano, per conèixer millor el projecte i els seus orígens. “El nom no és casual, som un projecte clarament independentista, antifeixista, feminista i anticapitalista, i el nom Partisano és un homenatge als lluitadors de la resistència que van plantar cara al nazisme durant la Segona Guerra Mundial”, explica.

Els seus inicis van molt lligats i encavalcats amb la popularització del mític grup Obrint Pas,

cosa que reafirma el seu fort vincle amb el País Valencià. Partisano va fer els primers passos formant part de l’equip del grup de rock català, en aquells moments emergent, i van fer totes les gires i concerts conjuntament. El que ve després és història: grups com Skalariak, Betagarri, Banda Bassotti, Opció K-95, La Gossa Sorda... ens han marcat a moltes generacions de joves, i Partisano tenia un paper rellevant en l’elaboració de gran part del

marxandatge. “Hi compartíem valors de lluita”, afirma l’Edgar.

Amb aquest creixement és quan s’inicia la relació amb la llera del Ter, juntament amb l’obertura de botigues a Barcelona i València. Un alt nivell de demandes, taller propi i nova maquinària feien que necessitessin un espai d’emmagatzematge, i Celrà era l’opció més fàcil, ja que un dels membres hi vivia, la qual cosa va fer que instal·lessin la seva seu logística al poble ara fa més de vint anys. A més, van potenciar ser un punt de difusió de grups emergents o més consolidats de la zona, amb signatures de discs en botigues, concerts d’aniversari, o fent marxandatge per a col·lectius propers. Passada la pandèmia, amb els canvis força notables en l’hàbit de consum respecte a les compres en xarxa, es van decantar per mantenir oberta només la botiga física de València i centrar-se en la venda per internet, on es concentra gran part de les compres.

La conversa porta a parlar de l’estat musical al nostre país. Coincidim que els Països Catalans han estat un territori molt ric en l’àmbit cultural i musical. L’Edgar considera que actualment estem en un moment d’“uniformització cultural” a escala

mundial, tot i que es mostra optimista amb futurs projectes i propostes interessants que ens permetran continuar gaudint de la música. Partisano continuarà potenciant aquesta manera d’entendre la feina, la lluita i la cultura musical. Ajudant a canviar, amb el seu granet de sorra, la visió del món, difonent música i missatges de lluita. I fent de la llera un lloc viu, que moltes altres persones i projectes han escollit per arrelar-hi i per desenvolupar activitats diverses que, des de l’origen local, es projecten arreu ≡

“Els seus inicis van molt lligats i encavalcats amb la popularització del mític grup Obrint Pas, cosa que reafirma el seu fort vincle amb el País Valencià”

MAR CAMPS I MORA Fotografia
Mar Camps

Música des del poble i per al poble

L'Associació Discordants organitza la Fira del Disc al parc Cors de Celrà, una iniciativa que va néixer l'any passat i que busca donar vida al poble a través de la música i la reivindicació social

Ens trobem amb la Marta Rovira, en Santi López, en Jordi Albareda i la Maite Albiol a la plaça Cors de Celrà, a la terrassa del Nimú, per parlar de l'Associació Discordants i de la Fira del Disc, un projecte que van començar a maquinari, precisament, en aquest bar. “La idea de Discordants és la de recuperar el moviment social que s’ha anat perdent; intentar fer xarxa i que la gent vegi que poden fer coses amb autogestió, ganes i treball”, asseguren. Discordants, que compta amb un total de 21 associats, va celebrar la primera Fira del Disc el 12 d’octubre de 2024 al parc Cors. Durant tot el dia es van programar deu concerts gratuïts i activitats per a tots els públics, amb parades de discs i vinils. Van actuar-hi artistes de la zona com Toni Beiro o The Relays.

Proposen una oferta variada: “Busquem que la gent del poble pugui trobar un moment, un grup, una música que li agradi i que tothom s’hi pu-

gui sentir representat. No ens lliguem a cap estil.” Conscients de les dificultats amb què topen els músics, volen que la Fira del Disc serveixi de plataforma perquè es donin a conèixer i puguin tocar en directe: “Els músics sovint no tenen espais per poder compartir la seva feina. La Fira ofereix un escenari a l’aire lliure, on tothom pot arribar i escoltar el que fan, no has de pagar cap entrada.” En cap cas, diuen, s’esperaven l’èxit de convocatòria de la primera edició, que va emplenar el parc Cors: “Ens demostra que és la fórmula correcta. El lloc també és encertat. S’hi pot aturar gent que passeja, gent que va amb mainada... I es dona vida al centre del poble.” Expliquen que l’estructura de la segona edició serà la mateixa, tot i que apunten que no volen “repetir-se”: “Hi haurà novetats, músiques diferents, una exposició nova i tot el que se’ns acudeixi als associats.”

Defensen que és un projecte amb una mirada clarament local: “Actualment es fan fires que són, més que res, esdeveniments comercials; hi ha empreses que proposen els mateixos projectes a diferents ajuntaments, projectes calcats a tots els pobles. La nostra és una iniciativa del poble i per al poble.” Més enllà de la Fira, han dinamitzat altres activitats, com un passi de documental a l’Ateneu de Celrà i un concert de Saul Adamczewski conjuntament amb La Carreta, i han participat en els actes de la Festa Major de Celrà amb un vermut musical a la plaça de l’Església: “Volem que hi hagi moviment”, diuen.

LLIGAM AMB MOVIMENTS SOCIALS

Durant la conversa, incideixen que, tot i moure’s en l’entorn musical, no s’obliden de les causes socials: “A partir de la música, posem una falca reivindicativa.” L’any passat, van oferir l’exposició “Insubmissió, música i autogestió”, sobre el moviment antimilitarista de desobediència al servei militar a Celrà i les comarques gironines. La Marta i en Jordi recorden l’ambient del poble als anys noranta, i com el KLAC –el Kol·lectiu Llibertari Antimilitarista de Celrà– i l’associació feminista Les Goges organitzaven concerts solidaris per recollir fons per als insubmisos i per als presos polítics al pavelló de les Piscines. “Als anys noranta, els joves no havien de marxar per trobar-se amb gent o sortir. Hi havia un nucli associatiu, una vida de poble molt potent. A dalt del bar de la pla-

ça hi havia el pub 2000, Ràdio Celrà a les Escoles Velles, i el KLAC tenia el seu local a l’antiga presó”, apunta en Jordi. La Marta, d’altra banda, assenyala: “Hi havia un grup de gent amb ganes de fer coses i de portar-les a terme. Abans, els joves potser es podien trobar més fàcilment. Si hi ha llocs de trobada, surten idees.” I, mentre enraonem, penso en la importància d’aquests espais per crear col·lectius i moviments: els pobles més morts són els que no tenen llocs on la gent, la jove i la no tan jove, es pugui reunir. Sense anar més lluny, el bar Nimú ha servit no només per dinamitzar la vida del casc antic de Celrà, sinó perquè sorgissin iniciatives com aquesta.

Afirmen que aquest passat del poble ha estat determinant per al projecte: “Si abans no haguéssim participat en aquests moviments, ara no se’ns hauria acudit fer la Fira”, diu la Marta. En Santi apunta: “Neix potser de la nostàlgia o del record. Jo soc de Galícia i allà les lluites, en aquells moments, eren les mateixes. Els moviments socials es vinculaven a la música i ara, a partir de la música, no ens oblidem del vessant social.”

En Jordi, un cop ja està tot gairebé dit, conclou: “Hem viscut una època amb lligams familiars, hem estat per la mainada, i ara volíem recuperar el moviment que hi havia hagut. Volem que la gent s’animi a tirar projectes endavant: aquesta serà la seva millor recompensa.” Un missatge que també han volgut transmetre als seus fills, que també s’han implicat en la Fira ≡

Alguns dels membres de Discordants a la plaça Cors, on es va gestar el projecte. D’esquerra a dreta, Santi López, Marta Rovira, Jordi Albareda, Uxía López i Maite Albiol

La petjada de KOP

MAR CAMPS I MORA

El grup de *metal* celranenc KOP, acrònim de Kolumna d'Odi Proletariat, fa 25 anys que està en actiu i s'ha consolidat com un dels referents a l'escena combativa dels Països Catalans. El periodista Xavi Castillón en parlava així a l'article "Els altres Liverpools", publicat a la *Revista de Girona*: "A Celrà va haver-hi als anys noranta les circumstàncies adequades perquè aparegués un grup tan combatiu, sonorament i ideològicament, com Speereth, que posteriorment donaria pas a KOP."

Als anys noranta tocaven a les antigues oficines de la CAMPSA, en un edifici groc a tocar de l'estació, on ara hi ha el local de la policia municipal. Els que aleshores érem nens, vèiem com al poble es respirava un ambient reivindicatiu. Es va crear el col·lectiu feminista Les Goges, mentre que els homes militaven al Col·lectiu Llibertari Antimilitarista de Celrà, que un cop es va suprimir el servei militar obligatori es va convertir en el Col·lectiu de Suport. Organitzaven concerts per recaptar fons per al moviment dels insumisos i els presos polítics d'aleshores al pavelló de les Piscines. I quan es va rehabilitar la Fàbrica Pagans, el Centre Cívic es va convertir en un espai alternatiu on es feien concerts i carnivals. Aquestes són, probablement, algunes de les "circumstàncies adequades" de les quals parla Castillón. Uns moviments que, amb el pas dels anys, també contribuïren a la creació de l'Assemblea de Joves de Celrà, avui Jovent de Celrà, o el Sindicat d'Estudis Catalans a l'Institut de Celrà a mitjan anys 2000. Per això ja és tota una altra història, que algun dia haurem d'explicar.

El grup de *metal* i *hardcore* va publicar el seu primer disc, *Internacionalista*, el 1999. Des d'aleshores, han fet centenars de concerts. A Celrà, hi han tocat diverses vegades, l'última el 2017. El darrer disc, *Tots els focs que recordo*, el van publicar pel seu vintè aniversari, en plena pandèmia. És una nova versió de sis cançons, cadascuna d'un àlbum diferent. Hi surten clàssics com "Desalojos son disturbios" o "No te rindas". Aquesta última es va convertir en un himne per l'alliberament del fundador i cantant de KOP, Juanra, després que fos condemnat a cinc anys de presó acusat de col·laboració amb ETA. Juanra va escriure l'àlbum *Nostrat*,

del 2007, des de la presó. A la portada, hi surt un xamfrà de la Fàbrica Pagans, a la cruïlla entre la carretera de la Fàbrica i el carrer de la Indústria, a tocar del tren. A prop d'allà, es va fer una pintada en un local municipal, a la façana del darrere que dona a les vies, amb la lletra de la tornada de la cançó "Tornarem a lluitar junts".

Aquí recuperem un article que es va publicar a *La Llera del Ter* número 21, a l'octubre del 2001.

La banda KOP

Format per Josep Sánchez, Carlitos, Germán, Txeroki i Carlos, el grup Speereth, nascut a Celrà el febrer de 1992 i desaparegut el 31 de gener de 1998, es va reconvertir el maig d'aquest darrer any en el grup KOP, integrat per Josep Sánchez, Txeroki, Abraham i Thrasoho, aquest últim guitarra del grup Inadaptats.

Els Speereth van treure la maqueta Venjança, l'LP Algo haremos que quemar, del qual se'n van vendre 2.500 còpies; i, finalment, el CD Resistir és vèncer, del qual se n'han venut 8.000 còpies.

El grup KOP, que a més dels 5 components compta amb el treball d'un equip de 10 persones que col·laboren com a tècnics de so i llum, etc., ha gravat als estudis Katarain, a Euskadi, entre el 8 i el 20 de febrer, un CD que portarà per títol Internacionalista i està produït per Kaki Arkarazo, el guitarra del grup Negu Gorriak.

La majoria dels 11 temes d'aquest CD són propis del grup, tot i que compta amb la col·laboració de Fermín Muguruza, cantant de Negu Gorriak i Kortatu, Afrika, cantant d'Et-saiak, i Miquel, cantant del grup madrileny Habeas Corpus.

Internacionalista, que inclourà una pista interactiva que permetrà visionar un videoclip i les lletres traduïdes al castellà, gallec, euskera i anglès, sortirà al mercat la segona quinzena d'abril, un cop finalitzat el treball d'enregistrament que es fa a terme a París.

La gira de presentació d'aquest CD s'iniciarà a Cardedeu el 16 d'abril i seguirà a Celrà el 30 d'abril; Saragossa, el 7 de maig; Madrid, el 8 de maig; Bilbao, el 21 de maig; Irun, el 22 de maig; Terrassa, l'11 de juny i Barcelona, el 12 de juny. A continuació, el grup realitzarà una gira per Holanda entre el 24 i el 26 de juny.

PAULA ROS CONGOST I LIA POU BRUGUÉ

Fotografia
Arxiu

Els punxadiscos de la llera

Ja fa més de quinze anys, als pobles de la llera va néixer un petit moviment que feia pujar als escenaris de les festes majors dels pobles joves que volien saber què era ser DJ (discjòquei) o PD (punxadiscos). Segurament ens deixem joves que es van posar davant d'una taula de mescles amb un grapat de CD per fer ballar els que eren a baix a la pista, però amb aquest petit article hem volgut reviure una mica aquelles nits de festa amb els Mit & Offen Dj's, els Galceran's Dj's i els Peffe's Dj's. Ara ja s'han retirat dels escenaris, però guarden molts bons records d'aquells anys, com tants de nosaltres que els vam seguir allà on van anar

Mit & Offen Dj's: Jordi Barrera,
Josep Mitjà i Marc Prat

Galcerans Dj's:
Albert Ortega i Marc Feixas.
Fotografia: Mònica Sala

Peffe's Dj's: Carles Freixas,
Pau Pons i Adrià Feixas

MIT & OFFEN DJ'S

En Josep Mitjà, en Jordi Barrera i en Marc Prat són tres bordilencs de sang blanca i verda que, a la tardor del 2008, van veure's abocats a formar Mit & Offen Dj's, "una formació de tres discjòqueis que la gent de Bordils acompanyava a les festes més pròximes de la llera del Ter", afirmen els tres integrants. Tot va començar quan en Josep va rebre una trucada de l'associació Birres Braves de Palafrugell per actuar a la festa de Cap d'Any del 2008, i, tal com diu ell, "vista l'envergadura de l'esdeveniment, vaig decidir trucar als dos amics per si volien acompanyar-me. No recordo si van tenir dubtes, jo en algun moment sí", afirma rient.

I, a partir d'aquella nit històrica de Mit & Offen Dj's, van començar uns anys molt intensos, però plens de bons moments. La seva trajectòria va estar marcada per no parar quiets ni un moment. S'apuntaven a tot: festes privades, festes majors, xiringuitos de platja, casaments, festes solidàries... "Vam ser presents a totes les festes del Jovent de Bordils i a moltes altres dels pobles veïns", expliquen. El tipus de música que punxaven era música comercial del moment, però també recuperaven temes mítics i inversemblants com "I will survive", o el famós "Ritmo de la noche", de Safri Duo, o l'elegant "Suavemente", d'Elvis Crespo. "Sempre buscàvem que la gent ballés i transmetre bon rotllo i alegria", diuen. Mit & Offen Dj's van fer més de tres-cents actuacions i van convertir aquesta afi-

ció en una gran responsabilitat i en una feina extra, moment en què van decidir fer un pas al costat.

Després de quatre anys omplint pistes de ball i fent voltar les seves amistats per un grapat de festes majors, el 2 de febrer de 2013, Mit & Offen Dj's va posar punt final a la seva trajectòria a la Festa d'Hivern de Sant Joan de Mollet. Però en queda una gran amistat i una marca que encara avui dia és recordada a Bordils i molts pobles del voltant: van deixar un llegat important a altres punxadiscos que van afegir-se al moviment els anys següents.

GALCERAN'S DJ'S

Galceran's Dj's van ser l'Albert Ortega i en Marc Feixas, amics de Sant Joan de Mollet. Quan tenien uns 17 o 18 anys, des del local de Ca l'Arturo del municipi, juntament amb el Jovent de Mollet, van sorgir algunes idees, una de les quals va ser posar-se davant de la taula de discjòqueis, "malgrat no saber gaire com funcionava tot plegat", afirmen. En aquella època no eren els únics que havien decidit emprendre una nova afició. L'Albert i en Marc diuen: "No sé si la llera del Ter és terra de DJ, però segur que sempre ha sigut una zona amb molta activitat entre les diferents associacions de joves dels diferents pobles. Aquest fet fa que des de fa molts anys s'ofereixi una alternativa autogestionada d'oci nocturn, i fruit d'això van sortir, i segueixen sortint, joves disposats a animar les nits de les nostres festes fent de DJ."

Galceran's Dj's van tenir una trajectòria de sis anys i van tocar per diferents poblacions de la llera del Ter i de l'Empordà, i en festes que perduren a la memòria de molts, com la Festa d'Hivern de Sant Joan de Mollet, amb el pavelló ple; les misses del Gat que organitza el Jovent de Bordils a la Pioixa cada 24 de desembre, i també han fet sortir el sol a la plaça de Sant Martí Vell. La seva etapa es va tancar l'any 2016, quan van pujar per darrer cop a l'escenari en una batalla de DJ a Bordils amb Peffe's Dj's, que prendrien el seu relleu. "Érem conscients que, quan les ganes de pujar a l'escenari comencessin a apagar-se, tocava anar tancant aquesta etapa. I així va ser. Però vam marxar tranquils, perquè vèiem que anava sortint relleu amb nois més joves que nosaltres que començaven a fer els seus primers bolos", afirmen.

PEFFE'S DJ'S

En Carles Freixas, en Pau Pons i l'Adrià Feixas van pujar dalt d'un escenari per primera vegada junts el 19 de maig de 2012, quan tenien 17 anys. "La idea va néixer al local de Ca l'Àvia, però més endavant ens vam flipar una mica més i volíem ser com els nostres referents: Mit & Offen Dj's, que els vam gaudir poc, i més endavant, com els Galceran's Dj's. Els Galceran's podem dir que ens van fer de padrins", expliquen.

A la zona de la llera del Ter, podem parlar més de "posadiscos" que no de discjòqueis o punxadiscos, "perquè el que realment fèiem era posar discos i mesclar el que podíem i com podíem, però segurament sí que aquesta zona ha tingut al llarg dels últims quinze anys un cert auge de 'posadiscos'". Els Peffe's van seguir una mica l'estil dels seus referents i punxaven "música de festa major", molts estils diferents en una sola sessió: música catalana, hits anglesos, hits espanyols, reggaeton i les novetats més escoltades del moment.

L'any 2016, després de ser dalt de l'escenari de diverses festes majors i altres festes, els Peffe's van tancar la seva trajectòria. "Amb el temps, les ganes de continuar creixent dins el món de la música eren diferents entre nosaltres i, de forma molt respectuosa, vam decidir posar punt final a aquesta etapa i deixar-ho com un molt bon record d'una època que recordarem amb molta estima", afirmen. De tots aquells anys, recorden els nervis de les primeres mesclades, discos ratllats que els feien suar i molts records dalt dels escenaris. També han quedat les ganes de seguir d'en Carles i en Pau, que encara avui punxen com Celtic Dj's, amb un estiu per davant amb més de vint actuacions. Estan contents de la seva trajectòria i que aquesta "flama" encara quedi viva als pobles de la llera, amb noves generacions que volen pujar a dalt dels escenaris a fer de "posadiscos" (com en diuen ells) ≡

OLEGUER CEBRIÀ SALVADOR Fotografia
Oleguer Cebrià Salvador

De Terradas a Terradas

En Francesc i en Telm, oncle i nebot, comparteixen passió i destaquen per les trajectòries com a pianista i baixista a les bandes Umpah-pah i Fetus

Quan camines pels silenciosos carrers de Mollet, amb una calma només sotragada de tant en tant per algun cotxe o pel lladruc d'un gos, pots esperar-te que, enmig de les cases de pedra, s'hi amaga una bona alineació de músics. De cobla i sardana a orquestres i compositors, en Francesc Terradas representa una nota altisonant en el pentagrama musical molletenc.

Ens trobem a casa seva amb un altre entrevistat, però la salutació afectuosa indica que la relació dista de l'habitual entre persones que responen preguntes de *La Llera*. En Francesc s'ha abraçat amb en Telm Terradas, el nebot, amb qui, més enllà dels vincles familiars, també comparteix afició.

En Telm toca el baix amb Fetus, un grup instal·lat a la Bisbal que combina punk, folk i cançons de taverna amb lletres contestatàries. L'any passat van treure l'últim disc, *Càntir nou fa aigua fresca*, amb el qual recorren escenaris dels Països Catalans fent concerts en festes majors, ateneus i actes d'organitzacions polítiques. A més, continua lligat a l'escena *underground* barcelonina com a baixista de projectes amb amics.

En Francesc, en canvi, fa uns anys que va deixar la música per centrar-se en la feina de forestal. Ha canviat l'instrument per les muntanyes, una altra de les seves passions. Tot i això, compta amb un llarg recorregut acadèmic com a pianista i compositor, amb una breu incursió aprenent a tocar el fagot. Una trajectòria en què sobresurten els anys a Umpah-pah, banda que a finals dels anys vuitanta i principis dels noranta va destacar amb un estil innovador enmig de l'onada del mediàtic rock català.

UNS INICIS MUSICALS AMB UN PROTAGONISTA COMÚ

Quan els pregunto d'on ve l'interès per la música, somriuen en coincidir en la resposta: des de ben petits i per culpa d'en Jordi Terradas, pare d'en Telm i germà d'en Francesc. Clarinetista, es va convertir en una figura que els va obrir camí, els va guiar i, en part, els va forçar a aprendre a tocar algun instrument. En Telm, de fet, recorda les primeres classes de solfeig de petit com un avorriment. Un context que el va allunyar de la

música durant prop d'una dècada, fins que va aprendre a tocar el baix de forma autodidacta.

Tot i això, la tradició musical a la família Terradas es remunta a una generació anterior, concretament a l'oncle Pere Espona, germà de la mare d'en Francesc. Músic de professió, es va dedicar professionalment a tocar la trompeta amb l'orquestra Caravana, amb la qual va recórrer la costa catalana actuant sobretot per a turistes.

Una passió que es va encomanar als parents més joves i que, més enllà de l'interès per la música, també va deixar en herència un baix, l'instrument amb el qual en Telm va fer sonar les primeres notes. A més, els vincles musicals comuns entre oncle i nebot van més enllà dels lligams de sang, ja que el baixista d'Umpah-pah, Joan Solà-Morales, va convertir-se en professor d'en Telm durant l'any que va estudiar al Taller de Músics.

LA LLERA, EL SEGÜENT LIVERPOOL CATALÀ?

A diferència de la Girona dels anys vuitanta i noranta, context en què van aparèixer Umpah-pah i altres grups com Sopa de Cabra o Kitsch, o també de la Bisbal contemporània, que acull Fetus i altres propostes com Mazoni o The Gramophone Allstars, a la llera hi falta

un ecosistema musical compartit. S'hi poden trobar músics d'estils molt variats, com la cobla, el jazz o el trap, però no existeix una escena compartida.

L'aparició d'iniciatives com el cicle de concerts El Terrat de Celrà o la programació d'actuacions en bars i restaurants, així com la instal·lació d'estudis de gravació, com el de la banda Cala Vento a Flaçà, pot afavorir que es faci més música a la llera. Un ecosistema amb propostes variades afavoreix la generació de referents i també l'activació de la indústria, que hi reconeix una oportunitat de negoci.

Tot i això, tal com apunta en Telm, hi ha un punt d'atzar en l'aparició d'una escena pròpia, que sovint s'encarrega de crear propostes i d'estirar les administracions per obrir espais d'assaig i de concerts. La falta d'equipaments tampoc és novetat dels darrers anys, destaca en Francesc. Ja en l'etapa d'Umpah-pah hi havia problemes per trobar sales i locals on tocar i l'única sortida eren les festes majors dels pobles.

Malgrat la millora amb la creació d'espais com La Mirona, en Telm reivindica que cal disposar de més sales amb programació d'artistes locals. Tot i això, en l'actual context de democratització de l'accés a crear música, les facilitats per disposar d'un estudi casolà obren noves portes i oportunitats de crear una nova escena a la llera ☰

Els Terradas, família de músics, amb en Francesc a l'esquerra i en Telm a la dreta a Sant Joan de Mollet

MARC CANYIGUERAL PUIGDEVALL Fotografia
Arxiu

La pianista de Bordils

La Maria Canyigueral té una feina vella i delicada, una d'aquelles vocacions artesanals que no accepten drecceres ni presses i, potser per això, és de les poques que perduren immutables a les inclemències de la digitalització i el progrés

Encara avui, els dies que la Maria corre per casa els pares són idèntics als que hi passava abans que en marxés: es lleva d'hora i, havent esmorzat, es posa a treballar fins l'hora de dinar. A voltes, un metrònom acompanya la música, i altres, cessa i un llapis anota números i altres símbols a la partitura. Dina, descansa vint minuts, fa el cafè i hi torna. I així segueix treballant fins que considera haver obtingut quelcom de vibrant i lluminós.

Quan té temps, li agrada caminar: coneix bé el vessant nord de les Gavarres, el Ban, el bosc de la Pepa i altres paratges dels entorns de Bordils. Ara bé: la seva fixació des de ben menuda és el mar: sempre volia caminar-hi a prop i banyar-s'hi, estiu i hivern, com si es tractés d'un turista i hagués d'acomodar-se'n sense saber si hi podria tornar mai.

Val a dir que la Maria no va néixer en una família de músics, ni s'arranjaren les coses perquè

n'esdevingués. Ho constata el seu primer piano: era de cartró. Durà pocs dies: tenia talent i, el més important, li agradava. Fins aquí, res d'extraordinari: com tants altres nens que fan extraescolars, quan s'acabaven les classes a L'Aulet de Celrà, la mare, que hi treballava -hi va ser mestra trenta-vuit anys-, la carregava al Visa blau, li donava el berenar embolicat amb paper d'alumini i feien via cap a la Bisbal a veure la Mercè Casamajor. Mestra i alumna es tenen bon record i, al maig de l'any passat, la Mercè s'emocionava escoltant-la de nou a la Bisbal, al Teatre Mundial.

Als catorze anys, a petició de la mateixa Mercè, començà a anar una tarda a Barcelona per aprofundir en els seus estudis de piano. En acabar el batxillerat, s'hi estava entre setmana durant els quatre anys que passà al Conservatori del Liceu. Finalitzat el Conservatori, i després d'un parell d'anys fent es-

tades a Bèlgica, arribà a Londres, on culminà els estudis a la Royal Academy i s'establí definitivament.

Des d'aleshores, llevat dels dies de Nadal, les visites a casa han estat dictades per l'agenda dels concerts. Ha tocat com a solista, cambriista i concertista en sales d'aquí i d'allà, modestes i importants: al Palau de la Música, al Gran Teatre del Liceu i al Festival Porta Ferrada; a Ljubljana, Sarajevo, Inverurie, Inverness, Tours, Brussel·les, Londres, Madrid, Lleó, Segòvia, Cadis, Nagoya i

Tòquio. La llista és molt més llarga i, en diversos d'aquests llocs, l'he anat a escoltar. Els pares és difícil que se'n perdin cap. Però on resulta menys freqüent escoltar-la -per estrany que sembli- és a casa! I és que la major part de la seva activitat queda allunyada de la nostra comarca. Mig en broma, a voltes li dic que això de *música internacional*, en el fons, és ostracisme. Qui sap si, ara que ja fa més de deu anys que viu a Londres, la podrem escoltar més sovint a prop de casa

Instantània de la Camerata d'Eduard Toldrà i la Maria Canyigueral durant el concert per piano i orquestra n.4 de Beethoven a l'auditori d'Eduard Toldrà a Vilanova i la Geltrú. Fotografia de Marta Brichs

MAR IRAZOLA MASFARRÉ Fotografia
Arxiu

Pop alternatiu i indie lofi

Zoë Hedderwick va aterrar a Sant Jordi Desvalls un dia fred de novembre del 1994. Tenia un nom que en aquell moment se sentia poc, una cabellera rossa i llarga i venia d'un petit poble escocès que poca gent deu conèixer, Melrose

Els seus pares, la Janet i en Ronnie, es van establir a Catalunya buscant el Mediterrani per criar-hi la seva filla. Des de llavors van ser professors d'anglès a la Bisbal d'Empordà i van adoptar el català com la seva segona llengua. Als sis anys, quan Millàs encara s'escrivía *Millars*, es van traslladar a aquest petit veïnat de Madremanya, que la va

veure créixer i fer-se gran fins als 19 anys. Va ser llavors quan la Zoë va decidir emprendre el viatge de tornada al nord i es va establir a Londres, on viu actualment. Hi va anar per fer un grau de composició de música i després un màster en composició i producció comercial.

Tot i que la carrera musical de la Zoë va comen-

Als dinou anys va anar a estudiar a Londres, on viu actualment. Tot i això, la Zoë diu que, des que va marxar, s'enyora de Millàs, el seu poble

çar quan ja era més gran, va tenir el privilegi de créixer en un entorn propici per a la creació artística i cultural. El seu pare era pianista i va fer portar el seu piano des d'Escòcia quan es van traslladar l'any 1994, fet que li va permetre gaudir de llargues estones al seu costat, escoltant primer i després cantant i component. Als 18 anys, després d'aprovar la selectivitat, els seus pares van comprar-li la seva primera guitarra, amb la qual va començar a compondre les seves primeres cançons, que més tard va enquadrar i que guarda com un record.

Actualment, la Zoë compon música que es mou entre les fronteres del pop alternatiu i l'*indie lofi*. Generalment, les seves cançons són amb guitarra o piano i tenen moltes veus i capes d'harmonies. A l'inici d'aquest any, li han encarregat la música per al curtmetratge *The other mother*.

En les seves cançons, el català hi és cada vegada

més present, i aquest petit indret fronterer entre el Baix Empordà i el Gironès envoltat per les Gavarres hi té un paper molt destacat. Per combatre l'enyor, des de Londres s'ha involucrat de manera molt activa en l'organització Catalans UK, que programa concerts i esdeveniments culturals diversos en català, i s'ha apuntat també a fer ball de bastons.

La Zoë diu que fa catorze anys que s'enyora. Que va marxar enyorant-se ja del poble que l'havia vist créixer i sabent que, d'una manera o altra, hi acabaria tornant. El que segurament no sap és que, encara ara, tants anys després, Millàs conserva alguna cosa de la sensibilitat que hi van aportar ella i la seva família. Ja no hi ha el magraner que li recorda la seva infantesa i la seva veïna Carme ja no hi viu, però el camí de flors i pedres que la Janet va plantar segueix dempeus, resistint el pas del temps i esperant que, algun dia, la Zoë torni

EDUARD CARRERAS NADAL Fotografia
Aniol Simon Surià

Un diàleg entre música i poesia

Entrar a l'estudi d'en Toni Subirana impressiona d'entrada: tot l'espai respira música. Prestatgeries fins al sostre acullen vinils, CD, llibres, retalls de premsa, col·leccions ordenades amb una meticulositat apassionada. A les parets, fotos amb Sabina, Paco Ibáñez, Raimon o Juliette Gréco

La passió per la música li va arribar ben aviat. Va debutar amb només onze anys a l'escenari de la festa major de Santa Coloma de Marata, prop de Cardedeu, cantant cançons dels grans cantautors del moment. "Va ser un èxit increïble", recorda com si fos ahir.

Però és als catorze quan es produeix un punt d'inflexió: a casa dels seus avis, a Cardedeu, descobreix un llibre de poemes de Josep Maria de Sagarra. Aquells versos, plens de paisatge i records, el commouen profundament. Subirana, que ja tocava la guitarra i componia melodies de manera intuïtiva, comença aleshores a musicar poemes. Amb vint-i-un anys, grava el seu primer disc a

Madrid, de la mà de Rafael Trabucchelli, el mític productor de Miguel Ríos o Mari Trini. Editat per Hispavox, el disc prometia molt, però la fusió amb una multinacional en va frenar la promoció.

Després d'aquella primera experiència amb una gran discogràfica, Subirana opta per un camí més directe i personal. "T'ho has de fer tu", diu, recordant com es va encarregar ell mateix de la promoció del seu següent disc.

I és justament el 1992, el mateix any que s'instal·la a Foixà, quan decideix recuperar aquells poemes de Sagarra que havia musicat d'adolescent. Els revisa, els completa, i en fa un disc que serà

un dels més importants de la seva carrera. Amb peces com "Des del llagut es veu el poble franc", inicia una etapa de maduresa que el portarà a escenaris d'arreu de Catalunya.

Per a Subirana, una cançó ha de funcionar amb veu i guitarra. Aquesta simplicitat amaga una gran exigència: cada síl·laba i cada rima han de trobar el seu lloc natural dins la cançó.

Aquesta manera de fer beu clarament de la cançó francesa —de Trenet, de Brel, d'Aznavour—, que Subirana coneix i estima a fons. D'allà, n'ha extret mètode: la importància de la mètrica, la rima consonant, la geografia de la cançó —com ell en diu—, la seva estructura interna.

Les seves cançons respiren llenguatge viscut. Fa servir expressions que ha sentit a la seva mare, frases del carrer, girs que formen part del parlar

quotidià. "Això, la intel·ligència artificial no t'ho farà mai", afirma amb un somriure.

Per a ell, cada treball no és només lletra i música: també hi ha una atenció especial al disseny i a la manera com es presenta. Ha col·laborat sovint amb la seva dona, la pintora Cati Salazar, i amb artistes com Lluís Roura per donar als seus àlbums una dimensió visual que acompanya el contingut.

Entre les seves últimes peces hi ha poemes de Maragall, Ruyra o Carner, així com cançons més personals, gravades a Foixà, amb complicitat familiar i un entorn real. També destaca el seu disc de Nadal, en el qual versiona poetes catalans amb una presentació molt acurada.

Recentment ha tornat als escenaris amb el pianista Manel Camp, en concerts íntims que posen en valor la lletra, la melodia i la interpretació

Festivals, espais musicals i aplecs de la sardana

Festivals

CELrà

EL RESSUPÓ

El Ressupó arriba aquest any a la seva 16a edició. Més d'una dècada, arribant a la segona, omplint de música els dijous de juliol: primer davant la Fàbrica Pagans i, en les darreres edicions, al Parc Cors. Xarim Aresté, Anna Andreu, The Crab Apples i Intana formen part de la programació d'enguany. Organitzat per Brave Coast.

EL TERRAT

Concerts de petit format i d'autor des del terrat de la fàbrica modernista Pagans. A diferència d'altres anys, en aquesta vuitena edició la programació s'ha concentrat en el darrer cap de setmana de juny, amb les actuacions d'Ani in the Hall, Al·lèrgiques al Pol·len i La Tresca i la Verdesca. Un festival impulsat per l'Associació El Terrat de Celrà, creada per joves del poble.

FIRA DEL DISC

L'Associació Discordants va impulsar la primera edició de la Fira del Disc el 12 d'octubre de 2024, al parc Cors. Durant tot el dia, van programar concerts gratuïts, activitats familiars i parades de venda de vinils. Donar suport a la carrera dels músics, fomentar la vida de poble i lligar la música amb un rerefons social són alguns dels seus objectius.

CERVIÀ DE TER

FESTIVAL DE MÚSICA AL MONESTIR

Des de l'any 2011, els Amics de Cervià Antic organitzen cada estiu un cicle de música clàssica al monestir de Santa Maria de Cervià amb la voluntat de donar a conèixer el patrimoni arquitectònic del poble. Aquest any se'n celebra la 15a edició, amb tres actuacions el dies 19, 20 i 21 de setembre: la violinista Helena Satué oferirà *Partita* de Bach, Varvara proposa *Clar de lluna* de Beethoven, i tancarà el festival el Cosmos Quartet amb *Vistes al mar* de Toldrà. Amb la col·laboració de la promotora Ibercamera.

LES NITS D'ADELAIDA

Amb la voluntat de donar a conèixer el patrimoni del poble, l'associació Cervià Antic promou vesprades culturals al mes de juliol. Aquest any se celebra la quarta edició de Les Nits d'Adelaida, en homenatge a la primera dona que va habitar al castell de Cervià. La majoria de propostes són musicals, tot i que també es contemplen altres disciplines artístiques. Aquest juliol, han convidat Quim Mandado, del grup Sangtraït, a actuar al monestir de Santa Maria.

FLAÇÀ

VADART

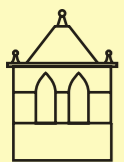
El Festival Itinerant d'Art Multidisciplinari & Agroturisme ha celebrat aquest any la cinquena edició, i ha inclòs Flaçà en la seva programació amb un concert del grup The Tasting Band a l'ermita de Sant Fermí. Durant cinc mesos, Vadart ofereix concerts acompanyats amb una copa de vi i altres disciplines artístiques en pobles de les comarques gironines. Organitzat per Art en Brut.

MADREMANYA

EMERGENT

Després de 21 edicions, el festival d'arts en viu del Gironès s'ha acomiadat a Madremanya. El 5 de juliol va oferir una programació amb l'actuació d'onze artistes -entre els quals Joan Pera o Germà Negre- davant del CIR. El festival ha decidit celebrar l'última vesprada a Madremanya com a mostra d'agraïment al poble: durant vint anys, de manera ininterrompuda, Emergent hi ha ofert concerts durant les nits d'estiu.

SANT JORDI DESVALLS

TRAMUNFEST

Des de l'any 2012 se celebra aquest festival de música electrònica a Sant Jordi Desvalls. Aquesta edició ha tingut lloc el 5 i 6 de juliol, amb 26 hores de música ininterrompudes, amb la participació d'una norantena de músics.

SANT MARTÍ VELL

CICLES MUSICALS

A l'agost del 2023 es va estrenar la primera edició de la iniciativa amb un duet de violoncels, a càrrec de Frances Bartlett i Ramon Bassal, a l'església. Des d'aleshores, s'han ofert una gran varietat d'actuacions de música clàssica. Hi han actuat la mezzosoprano Anaïs Masllorens i el guitarrista nord-americà Stephen Marchionda. Una iniciativa de l'Associació Cultural Sant Martí Vell.

LA LLERA DEL TER

CONCERTS DE TORNADA

Després de set anys tancant l'estiu a la plaça de l'Església de Bordils, l'any passat els Concerts de Tornada es van estendre a diversos pobles de la llera del Ter: Bordils, Flaçà, Juià, Madremanya, Medinyà i Sant Joan de Mollet, en un projecte que pretén unir aquest territori amb la música de cantautors catalans. Un esdeveniment promogut per l'empresa La Tornada.

MÚSICA AL GIRONÈS

Segona edició de Música al Gironès, un cicle en què la protagonista és la música de cambra i de petit format en esglésies, capelles o espais amb encant. La música clàssica és l'especialitat del festival, però a la programació també s'hi inclou jazz, flamenc i música popular. D'abril a juny, s'ha celebrat en vuit pobles de la comarca, entre els quals Bordils, Sant Jordi Desvalls, Cervià de Ter i Flaçà. Promogut per Plectrum.

Aplecs de la sardana**BORDILS**

El mes de març és el mes dels aplecs a la llera. Bordils hi va donar el tret de sortida el 2 de març, amb el 34è Aplec de Bordils i les actuacions de La Principal de Porqueres i la Coblà Foment del Montgrí.

CELRÀ

Un any més gran que l'Aplec de Flaçà, el 9 de març en va tenir lloc la 53a edició, amb les cobles Ciutat de Girona, Mediterrània i Bisbal Jove. L'organitza l'Agrupació Sardanista de Celrà.

FLAÇÀ

El diumenge 16 de març es va celebrar la 52a edició de l'Aplec amb les cobles Mil·lenària, Bisbal Jove i Ciutat de Girona. Promogut per l'Agrupació Recreativa i Cultural de Flaçà.

Espais musicals

LA CARRETA
DEL TER
DE BORDILS

LA
FUSTERIA
DE CERVIÀ
DE TER

BAR SOCIAL
LA PISCINA
DE FLAÇÀ

EMPORION
CERVESERIA
ARTESANA
DE FLAÇÀ

LA
TERRASSETA
DE SANT
MARTÍ

La Principal de Girona l'any 1960.
Fotografia: Arxiu

La llera, tocada per la cobla

EDUARD CARRERAS NADAL Fotografia
Aniol Simon Surià

Josep Coll, compositor de sardanes

A casa seva, a Foixà, la música sempre hi ha estat present. Fill de pares amb formació musical, va créixer en un ambient on les melodies eren part del dia a dia

Aquest context familiar el va portar ben aviat a estudiar a l'Escola de Música Conrad Saló, a la Bisbal, iniciant un camí que encara avui transita amb passió. Cap als divuit anys, en acabar el batxillerat, va decidir continuar pel camí de la música. Era un món que coneixia bé, l'havia acompanyat tota la vida, i li semblava una bona manera de seguir endavant.

L'any 2005 va començar a fer de professor a l'Escola de Música del Gironès. Des del primer dia s'hi va sentir molt vinculat, especialment pel fet de poder fer arribar la formació musical als pobles. Recorda com de petit havia de desplaçar-se a Girona, la Bisbal o Torroella per estudiar, i per això valora poder oferir aquesta oportunitat a prop de casa. Ha fet classes en municipis com Flaçà, entre d'altres, sempre amb la voluntat que la música arribés a l'alumnat en el seu propi entorn. Defineix l'escola com "una escola molt bonica per poder-hi treballar", i actualment hi ensenya llenguatge musical i instruments com el saxo, el clarinet o la tenora.

Però en Josep no només ensenya: també crea. És compositor de sardanes, i al llarg dels anys n'ha escrit moltes que han rebut reconeixements destacats. Ha estat guardonat fins a quatre vegades amb el premi a la millor sardana de l'any. La darrera, "La Pepita de Celrà", està dedicada a una sardanista molt estimada pel seu entorn i està pensada per ser ballada a plaça, amb un caràcter festiu que vol reflectir la seva personalitat.

També ha participat en projectes singulars com "El castell de Cervià", una peça encarregada per commemorar l'aniversari del castell i escrita especialment per a la Jove Orquestra del Gironès. Aquest tipus de creació, que combina música, pedagogia i arrelament al territori, és un dels àmbits en què es mou més còmodament.

Parlar amb ell és percebre una estima profunda per la sardana, no només com a música o dansa, sinó com a expressió col·lectiva i patrimoni viu. És conscient que l'interès entre els joves ha minvat, i que a molts aplecs costa veure-hi canalla ballant. Tot i això, manté l'esperança: veu com les noves

generacions de músics i compositors arriben amb una formació sòlida i més recursos que mai.

Amb el pas del temps, ha observat com la sardana ha anat perdent protagonisme en molts espais culturals. El que abans era central en festes majors i celebracions populars, ara sovint queda reduït a un parell de peces incloses gairebé per compromís. Considera que caldria reivindicar-ne el valor i que recuperés el lloc que li correspon dins la vida cultural dels pobles i ciutats.

Actualment, en Josep està immers en la celebració dels cinquanta anys de la Coblà Ciutat de Girona, formació de la qual forma part, amb projectes que inclouen un disc commemoratiu. Alhora, viu un moment de recolliment creatiu després de la intensitat viscuda amb la seva última sardana premiada, i aprofita aquesta pausa per preparar-se per a nous projectes

L'any 2005 va començar a fer de professor a l'Escola de Música del Gironès. Però en Josep no només ensenya: també crea. Ha estat guardonat fins a quatre vegades amb el premi a la millor sardana de l'any

PITU PUJOL VILAFotografia
Martí Navarro Molina / Arxiu

La nissaga de músics de Can Granota

Anys enrere, a Flaçà, tothom coneixia el vincle familiar de Can Granota amb la música. Primerament amb en Vicenç Ferrer, després amb el seu fill Sebastià i finalment amb els quatre nets: en David, en Jordi, en Xavier i en Josep. Avui en dia, aquest vincle ha quedat més diluït, però continua existint

L'origen de l'apel·latiu *Can Granota* —no gaire recurrent a les nostres contrades— té dues teories. La primera respon al fet que, durant la malaurada postguerra, quan el menjar era escàs i no sempre fàcil de trobar, en Narcís Ferrer, el pare d'en Vicenç, anava a caçar granotes per omplir l'estómac amb les seves preuades anques. Tot i ser un menjar ben exquisit, a la gent de Flaçà se li feia estrany, per la qual cosa el van acabar anomenant pel nom del distingit amfibi i era conegut com *l'avi Granota*.

També hi ha qui diu que un dia, després de missa i havent plogut força, el rec Margans del poble vell passava força ple i la gent no podia travessar-lo. En Narcís, que tenia un caràcter molt lliure i decidit, va arromangar-se els pantalons i va dir: "Passaré com una granota". I tal dit, tal fet: es va apujar els baixos dels pantalons per travessar la riera saltant com una granota i va deixar tota la comitiva missaire amb un somriure als llavis i una anècdota més per explicar.

Així doncs, potser arran d'aquestes dues anècdotes va sortir el motiu de Can Granota o Can Granota, que continua acompanyant els membres de la família allà on van.

L'INICIADOR: VICENÇ FERRER I LLAUSÀS

Sigui com sigui, en Vicenç era nascut a Madremanya el 1917, fill de Narcís Ferrer i Vilà —un excel·lent artesà de sabates fetes a mida, així com adobaire de calçat. També va ser el director del Grup de Cantaires de Caramelles de Flaçà, format pels joves flaçanencs de l'època— i d'Esperança Llausàs i Ripoll, que, tal com el seu primer cognom ens fa pressentir, era de Flaçà.

El matrimoni es va traslladar a viure de Madremanya a Flaçà quan en Vicenç era encara un nen. Durant molts anys, al mateix carrer del Comerç, just al costat de les vies del tren, els veïns i viatgers podien llegir a la façana "Zapateria moderna de Narciso Ferrer Vilà".

Així doncs, sabem que en Vicenç va créixer en una família d'artesans del calçat i que, tot i dir-se Ferrer, eren sabaters. A Flaçà, durant molts anys

va haver-hi la bonica anècdota lingüística en què la família Ferrer feien de sabaters i la família Sabater feien de ferrers!

En Vicenç, a més d'aprendre l'ofici familiar, es va formar durant tres anys al Seminari Menor de Girona, on va aprendre solfeig. El seu mestre de tenora fou Lluís Cotxo i Güell, un professor de música i instrumentista d'anomenada, així com compositor de sardanes.

L'iniciador de la nissaga de músics de Can Granota va debutar amb la cobla-orquestra Vergelitana de Verges, una cobla de músics joves que dirigia el popular Quel Xetu, un home d'edat que havia viscut a Cuba, pescador d'anguiles i amb un gran sentit de l'humor.

Després d'aquest debut primerenc, el currículum musical d'en Vicenç no va parar d'ampliar-se i va arribar a tocar en un bon grapat de cobles i grups de música: la Pep Ventura i la Mendoza de Figueres, l'As d'Anglès, la cobla-jazz Farnense, La Principal de Palafrugell, la Moderna de la Bisbal i la cobla-orquestra Catalunya de Bordils, fundada pel seu amic Desideri Brugués.

D'aquesta dilatada experiència, val la pena remarcar el seu pas per La Principal de la Bisbal durant la temporada 1970-1971. Fou l'any en què Ricard Viladesau i Caner va deixar La Principal i

↑ Flaçà, les velles fotografies del poble i de la seva gent. Can Granota, 1921

↑ Blog de Josep Loredo i Moner dedicat a l'estudi de les cobles, orquestres i orquestrines de Catalunya. La Principal de la Bisbal, 1970. A baix, assegut el darrer de tots a la dreta, Vicenç Ferrer i Llausàs, al costat de Conrad Saló

Blog de Josep Loredo i Moner dedicat a l'estudi de les cobles, orquestres i orquestrines de Catalunya. Targeta promocional del grup Penta Boys, 1963. S'hi pot veure Sebastià Ferrer tocant el saxo

el mestre Conrad Saló va pensar en en Vicenç per substituir temporalment el príncep de la tenora fins a la posterior incorporació del tenorista Josep Roura i Padrosa, conegut com *Sagal*.

D'aquesta manera es convertí en el segon músic flaçanenc que havia tocat amb La Principal de la Bisbal, ja que quan es va fundar la cobla, el 1888, el segon cornetí, Simó Teixidor, també era fill de Flaça.

Després d'aquesta temporada baix-empordanesa, va anar a tocar a la cobla-orquestra Girona, i també formà part de l'Iris, Els Únics, La Principal de Figueres i la Canigó. A la Catalunya del Nord tocà amb la Marimunt del Rosselló, i finalment va fer fortuna amb La Unió de Cassà de la Selva.

Quan va deixar la música professionalment, es va dedicar a la cura de la família i del seu apreciat hort. Era habitual veure'ls a ell i la seva esposa, Margarita Ferrer i Nicolau, fent vida al poble. Tal com recordava mossèn Martí Alabau,¹ en Vicenç era un home lliure, a qui els convencionalismes no li impedien fer el seu camí sense fer mal a ningú. Alguna vegada se'l podia veure dormint plàcidament una migdiada estirat al seu cotxe, ple de verdura o carregat amb el tractor, al carrer del Rec, al costat de l'hort.

En Vicenç va morir el 12 de novembre de 1996 i va deixar un llegat personal i musical excepcional. Les mostres d'afecte cap a ell van ser més que nombroses. Per exemple, la cobla Sa Palomera, antiga La Nova Unió de Cassà, li va dedicar el seu darrer disc compacte.

També al 24è Aplec de la Sardana de Flaça es va poder escoltar "Apa, Vicenç", la sardana que va escriure per a ell Josep M. Boix, que fou director de la Girona. Es tracta d'una sardana difícil, que demana un buf poderós, cosa que no va mancar mai a en Vicenç.

LA NISSAGA CONTINUA: SEBASTIÀ FERRER I FERRER

El fill d'en Vicenç i la Margarita, en Sebastià Ferrer i Ferrer, nascut el 18 de novembre de 1944 i mort el 9 de maig de 1997, va créixer envoltat de música i sabates.

Quan en Sebastià encara era un nen, el seu pare li va buscar un professor de solfeig i de violí, en Joaquim Costa, de Sant Jordi Desvalls, i després acabà de perfeccionar l'instrument de corda amb en Ferran Jofra, de Bordils.²

1 ALABAU, Martí. *Butlletí 24è Aplec de Flaça*, 16 de març de 1997.

2 ALABAU, Martí. *Butlletí 25è Aplec de Flaça*, 15 de març de 1998.

Jordi Ferrer Boix abans d'un concert dels Genion's. Corçà, 2025

A més de les seves aptituds musicals, també era un apassionat de l'electrònica i reparava televisors i electrodomèstics. Havia arribat a fer classes a distància per subscripció postal per aprendre la incipient tecnologia que anava apareixent durant els primers anys de la democràcia. També havia treballat d'ataconador i de taxista.

No obstant això, la seva gran passió continuava essent la música, i al voltant dels quinze anys ja havia fundat i havia començat a tocar en una *boy band*, els Penta Boys. Alhora, tocava amb el seu pare a la cobla-orquestra Canigó de Girona, de la qual sabem que al mes d'agost del 1967 va tocar a Cadaqués, concretament a Portlligat, davant la casa de Salvador Dalí. De tant en tant, el pintor convidava artistes internacionals a casa seva per mostrar-los la bellesa de la sardana.

La *mili* el va portar a Madrid, on formà part de la banda del seu regiment. Foren anys ben aprofitats musicalment, ja que també va tenir l'ocasió de tocar amb l'orquestra de cambra de Radiotelevisió Espanyola.

Havent tornat a Catalunya després del servei militar, el 1969 fundà, amb Francisco Delgado,

el conjunt Genion's, molt actiu durant anys amb actuacions memorables arreu de la Costa Brava. Dels dos discos, editats per Discophon de Barcelona, va tenir especial èxit el que van treure el 1970, amb la cançó "Viva la paz", de caire pacifista, molt adient a l'època en què fou composta.

Aquell mateix any formava part de la cobla-orquestra La Principal de Sant Feliu de Pallerols. On va conèixer la seva dona, la Maria Teresa Boix, amb la qual va tenir quatre fills: en David, en Jordi, en Xavier i en Josep.

Després d'un període d'aturada musical, retornà amb la cobla-orquestra Figueres, on va coincidir amb el seu pare, Vicenç, i el seu fill David. Posteriorment, tocà en format de duet amb el seu fill Jordi; i amb en David, en Jordi i en Xavier formaren el grup Tres Generacions, amb el qual van intentar mantenir viva la tradició musical familiar.

Amb el permís patern, els fills van recuperar el nom de Genion's i van revivir el grup, que actualment encara està en actiu. En Jordi avui en dia hi toca el teclat i porta música i alegria arreu, contribuint, d'aquesta manera, a la continuïtat musical d'una nissaga familiar ben lligada a la música

MARC CANYIGUERAL PUIGDEVALL Fotografia
Aniol Simon Surià

‘A Bordils, al carrer dels Hostals’

Una conversa amb Josep Cassú i Serra. Músic, compositor de sardanes i professor de música reconegut amb la Creu de Sant Jordi l'any 2008, ha estat director de les cobles Els Montgrins, La Principal de la Bisbal i La Flama de Farners. Va començar a tocar al seu poble, amb l'orquestra Catalunya, i amb vint-i-pocs ja va escriure la seva primera sardana. Recorda que té pendent, encara, compondre-ne una per a Bordils

Em consta que veniu d'una nissaga de músics i que teniu alguna vinculació amb Bordils...

Tota. Vaig néixer l'any 1941 i venia de la nissaga de músics dels Grau, però jo no em dic pas Grau: els Grau són la família del meu besavi. A Bordils, hi havia una orquestra, però parlo de fa molts i molts anys (s'aixeca, remena amb cura una vitrina del menjador i n'extreu un petit feix de papers): això és l'agenda de lloguers del 1874 del meu rebesavi. S'ha de tocar molt a poc a poc perquè es desfà: "Som a Serra de Daró, 4 d'abril, 4 duros". Tots, eh? No cada músic. Tots. Aquest era el meu antecedent, que es deia Grau. És una cosa si més no curiosa.

Sí que ho és... I ja s'hi tocaven sardanes?

Aquí tocaven sardanes i balls de plaça. En lloc de fer el ball com el fan ara, el feien amb instruments de cobla: tocaven polques, masurques...

Així sonava ben diferent!

Tot plegat era molt diferent. Suposo, vaja.

I la vinculació amb la sardana com va ser? Ja ho teníeu clar de petit?

No: vaig començar a estudiar música quan tenia sis o set anys amb els germans Jofre de Bordils. Després vaig anar al conservatori [de Girona] amb el mestre Viader i vaig acabar els estudis al Liceu de Barcelona. Jo estudiava música per anar amb l'orquestra i tocar. Quan tocava amb l'orquestra Catalunya [de Bordils], vaig fer una sardana, parlo dels anys 1961-1962. I després no en vaig tornar a fer fins que vaig ser director de La Principal de la Bisbal.

Durant l'etapa de director, vau haver de voltar molts aplecs. Com es vivien l'aplec i la sardana? Ha canviat?

↑ En Josep Cassú conserva la llibreta de la família Grau on registraven els lloguers de l'orquestra

“A Calella, un músic dels Montgrins que era un home molt gran aleshores –jo tenia 22 anys– em va dir: ‘Nano, quan aquesta gent no hi sigui, s’haurà acabat la sardana’. Parlem de l’any 1965”

La sardana no ha canviat: l’estructura és la mateixa. Tant és ara com quan aquesta gent (assenyala l’agenda) la tocava. Però els aplecs m’agradaven: hi havia molta, molta gent. Per què? Doncs perquè no n’hi havia tants: el dia de Calella, un dels més importants, només n’hi havia a Calella. Ara n’hi ha tres o quatre i la gent es reparteix. A Calella, un músic dels Montgrins que era un home molt gran aleshores –jo tenia 22 anys– em va dir: “Nano, quan aquesta gent no hi sigui, s’haurà acabat la sardana”. Parlem de l’any 1965.

Però es va renovant.

Més aviat gent gran. Però es va renovant.

La Barcelona de la Mancomunitat i la República havia atret figures com Stravinski, però després “ens ho van xafar tot ben xafat” [sic], m’explicà Jordi Cervelló. La sardana ha tingut hores fosques?

Va passar un temps que no en deixaven tocar, de sardana. *La Santa Espina*, per exemple, no es podia tocar enlloc. Estava molt restringida. Ara no: ara hi ha moltes cobles i moltes audicions de sardanes. Ara és espectacular el que hi ha de sardana.

O sigui que la sardana té més salut que mai.

Per a mi sí, tot i que als aplecs no hi ha tanta gent.

Deveu saber de compositors que sí que els va tocar compondre durant el franquisme. Podien compondre?

També ho feien. El que passa és que segons quin títol els el censuraven: els feien posar-ne un altre.

Parlant de títols..., tinc entès que a vos tampoc us els deixen triar del tot.

Jo no en trio pas cap, de títol: els posa tots la meva dona [Carme Jordi]. El que la rep [la sardana] s’entén amb ella i consensuen el títol.

La sardana balladora o per ser escoltada?

Les sardanes, si estan ben estructurades i ben fetes, són per escoltar i per ballar. Ara, dins d’aquestes sardanes, n’hi ha que són molt balladores, d’aquelles on se salta molt i que agraden a la majoria de la gent. I ho trobo lògic.

Una altra cosa és l’estil: si escoltes Saló, el meu antecessor a La Principal de la Bisbal, o “Somni” de Puigferrer, o pare Cassú..., dius: “Això és Saló”, “Això és Puigferrer”, o “Això és pare Cassú”. Cadascú té el seu estil. Per bé o per mal.

I, al seu parer, què fa que una sardana sigui bona?

La tècnica. Pot ser que sigui una melodia molt maca, però que després no estigui ben harmonitzada i instrumentada: melodia, harmonització i instrumentació. Molt important. Tan important com la melodia.

El fet que la sardana es balli l’ajuda a ser apreciada musicalment?

La majoria de gent que balla sardanes escolta si és balladora o no és balladora. I ja està. Si és balladora, els agrada, si no és balladora, és dolenta.

Això és un mal criteri!

Del tot, però vaja, hi ha de tot: també n’hi ha que els agrada escoltar. Les meves sardanes no és que siguin gaire balladores, però sí que es poden ballar bé, perquè la gent bé que salta...

Com és el procés creatiu?

Normalment em surt una melodia. Que no em surt adormit, que llavors em desperto al matí i... “ui..., m’ha vingut la inspiració!”. M’assec al piano i em ve treballant.

Us vaig demanar tres sardanes i em vau dir que escoltés “Juny”, que, justament, es diu que va impressionar Stravinski en una de les seves estades a Barcelona. Per què “Juny”?

És una sardana d’en Garreta. Només va viure cinquanta anys, era de Sant Feliu i en sabia molt. Era un gran compositor. I “Juny” és la sardana més popular que va fer. Dius Garreta- “Juny” i dius Puigferrer- “Somni”...

I, quan dius Francesc Cassú, dius “De nit al pont de Sant Agustí”. És considerada de les més importants del segle XX, què ho fa?

És especial: té coses molt ben fetes. Els curts són una melodia que es repeteix tres o quatre vegades amb una instrumentació diferent.

És molt bonica. En diu un... *ostinato*?

Si escoltes el *Boléro* de Ravel, és una melodia curta, però dura més de mitja hora i va repetint sempre el mateix.

I de vos no me’n vau dir cap, ja que em vau dir que us les estimàveu totes com si fossin fills, però...

De meva, saps quina serà? Una que es dirà “A Bordils, al carrer dels Hostals”. Que encara s’ha de fer, eh? Ara, del carrer, se’n diu un altre nom [el carrer Ample], però jo vaig néixer allà, a la casa de Can Grau, que ara està tancada. No n’he fet cap, de sardana per a Bordils, encara... Una vegada vaig parlar amb la Montse [l’alcaldessa] i li vaig dir: “Hem de fer una sardana”. I vam quedar que en parlaríem.

Li’n farà memòria... ≡

“Les sardanes, si estan ben estructurades i ben fetes, són per escoltar i per ballar”

MARCEL BUSQUETS I CASADEVALL Fotografia
Arxiu

Mollet, poble sardanista

Si surto al balcó de casa al capvespre, sovint sento el refilet del clarinet o el tible d'en Lluís Coll, que assaja la majoria de dies. El refilet crea un paisatge bucòlic, amb el sol ponent-se darrere l'església del poble, estoica i imponent

Mollet és terra de músics de cobla i de sardanes: Alfons Miàs, compositor i músic; Anna Costals, professora i música; Oriol Oller, musicòleg, o Lluís Coll són persones amb una gran relació amb la nostrada dansa popular que han arrelat d'una manera o altra al poble, com va escriure la revista *La Llera* en el seu número 60 l'any 2020, en plena pandèmia.

Aquesta dansa també ens fa únics i ens acostava més a l'Empordà. El Congost no és només una frontera geogràfica, sinó també en la sardana: des de Medinyà fins a la desembocadura del Ter, la sardana que es balla és la d'estil empordanès, a diferència de riu amunt, on predomina l'estil selvatà.

Recordo un dia que, després d'una audició de sardanes al poble durant els actes del Correllellengua, vam xerrar amb en Joan Coll, pare d'en Lluís Coll, sobre les particularitats de l'estil empordanès: "La principal diferència amb el selvatà

és en la manera de començar i acabar les últimes tirades: mentre que el selvatà es comença i s'acaba a la dreta, l'empordanès es comença i s'acaba a l'esquerra", em va dir. I va afegir: "Una sardana completa consta de deu tirades: quatre de curtes i sis de llargues, encara que ara a les audicions es tendeix a fer-les de set tirades. Les que s'interpreten en concert consten només de quatre tirades: dues de curtes i dues de llargues."

COMPTAR SARDANES

La conversa es va animar, i li vaig preguntar per la tècnica de comptar sardanes, perquè sense ningú que en sàpiga la sardana està mancada, pràcticament com si li faltés l'ànima.

Ell, en el camí de tornada, em va convidar a entrar un moment a casa seva. Que tenia unes pà-

gines que parlaven de les peculiaritats i tècniques d'aquest ball i que me les volia donar, va dir.

Em va entregar un document, fet per ell, en què parla breument de la història sardanista i hi exposa el mètode per comptar i ballar. Fins a l'any 1850, s'havia ballat de diverses maneres, fins que Pep Ventura ho va homogeneïtzar, i Miquel Parades va enllestir-ho creant el mètode de comptar i repartir que impera avui en dia.

Em fixo en la manera de ballar a l'estil empordanès. Es comença i s'acaba pel costat esquerre. Les tirades s'alternen entre curtes (primera, segona, cinquena) i llargues (tercera, quarta, i normalment sisena i setena). Les curtes solen tenir un tiratge imparell, i és fonamental comptar les primeres tirades per determinar si la sardana és "justa", és a dir, si s'acaba per sota d'un múltiple de

quatre. Per quadrar la sardana entre curts i llargs, s'utilitza la tècnica del dos parat. És característic ballar els curts amb els braços avall i els llargs amb els braços alçats. Amb això, tenim una noció bàsica per començar a endinsar-nos en el sistema de comptar i repartir.

Cada vegada més, però, la saviesa popular està oblidant aquest mètode de comptar i repartir. La majoria de la gent que el domina són persones grans i cal mantenir el llegat. Gràcies a les escoles i els grups sardanistes d'arreu del país, això sembla garantit, però documentar-ho i socialitzar el saber, com ha fet en Joan Coll, és necessari per mantenir-ho ben viu als nostres pobles, perquè hi ha peculiaritats concretes que abasten pocs quilòmetres quadrats

Audició de sardanes a la plaça de la Constitució entre els anys 50 i 60. Fotografia de l'arxiu municipal de Sant Joan de Mollet

La manera de ballar empordanesa comença i acaba pel costat esquerre

RAÛL MUXACH

Fotografia
Jesús Potrony Serret / Arxiu

De Can Panot al món

Si haguéssim de fer una llista amb les personalitats més importants que han nascut a Sant Jordi Desvalls, no hi hauria de faltar en Narcís Costa-Horts

Molts es pensen, i així consta en força escrits, que aquest músic i compositor és fill de Girona. Certament, hi va anar a viure ben jove, s'hi va fer com a professional i hi va morir després de més de trenta anys d'exili, però és indubtable que va néixer a Can Panot, al número 14 del carrer de l'Hospital, el 15 de setembre de 1907. No només és el músic més conegut que hagi donat mai el poble, és "una de les figures més interessants" de la música gironina del segle XX, en paraules del professor i estudiós de la música Lluís Brugués. Clarinetista, violinista, tible i compositor, la vida i la música el van fer coincidir amb un altre exiliat il·lustre, Pau Casals, de qui va ser amic i mà dreta en l'estrena del celebrat oratori "El Pessebre".

Narcís Costa-Horts era un home predestinat a fer i ensenyar música. Si fem cas del que declarava el seu nebot, el pintor Santiago Roca Costa, a la *Revista de Girona* el 2011, "va aprendre abans les notes que les lletres". I no seria estrany que hagués estat així. El primer contacte amb blanques, negres, corxeres i les harmonies –com el seu germà Joaquim– el va experimentar amb el seu pare, Joan Costa i Barbosa, que va ser mestre de músics, va fundar la Cobla Sant Jordi, la Joventut Empordanesa i la Cervianenca i, diuen, tenia una oïda

musical tan afinada –o potser era el sentit de l'humor, el que tenia tan desenvolupat– que, quan sentia roncar el motor d'algun camió que s'acostava al poble, aixecava el dit i deia amb solemnitat: "Això és un do sostingut."

Costa i Barbosa va llegar al seu fill un talent i una passió que ell també havia heretat del pare, l'avi del nostre protagonista, el trompetista i violinista Joan Costa i Duran, que va garantir la continuïtat de la nissaga –Can Panot sempre ha estat casa de músics– traspasant a temps els seus coneixements a la descendència just abans de quedar-se cec per culpa d'una malaltia.

Després d'aquell primer contacte amb la música a Sant Jordi, Narcís Costa va polir el seu art a Girona, seguint els consells de referents com Josep Baró o Josep Cantó, i més tard, a Barcelona i Mèxic. De seguida va destacar com a clarinetista. Entre 1925 i 1930 va formar part de diverses orquestres, entre les quals l'Orquestra Simfònica de Girona (1929), amb la qual va poder estrenar la seva primera sardana, "Sardana simfònica".

En aquella època també es guanyava la vida tocant el tible en cobles i el violí en diferents formacions. Va ser integrant de les cobles Grau, de Bordils, i L'Art Gironí, de Girona, abans d'ingres-

↑ Can Panot, al número 14 del carrer de l'Hospital, sempre ha estat una casa de músics

sar a La Principal, de Cassà de la Selva, població on anys més tard va dirigir l'orfeó La Tenora, amb més d'un centenar de cantaires.

Amb el títol de mestre en pedagogia musical, escola pròpia i una beca per ampliar estudis a París atorgada per la Generalitat de Catalunya, l'esclat de la Guerra Civil –en què va participar com a membre de la banda de música del cos de sapadors de la 141a Brigada Mixta de la Divisió 32– va tallar-li les ales i el va condemnar a l'exili.

Membre de la UGT i d'ERC, el 13 de febrer de 1939, amb la guerra tècnicament perduda, va travessar la frontera per Camprodon i va estar reclòs als camps de concentració de Prats de Molló i el Barcarès abans d'embarcar al vaixell *Sinaia* i posar rumb a Veracruz des del port de Seta (Erau, França). Era el 24 de maig i la travessia va durar vint dies.

A Mèxic va viure a cavall de la música i l'enyor per una terra que va idealitzar fins que va tornar, a principis dels anys setanta. Allà va formar part de la Banda Madrid, va ser un dels impulsors de l'Orfeó Català –el va dirigir durant dotze anys, entre 1939 i 1951– i no va deixar mai de compondre. El 1943 va estrenar el poema coral "Blanc hivern"; el 1944, la primera simfonia –aclamada al Palau de Belles Arts de la capital mexicana en la seva estrena–; el 1948, la segona, i el 1960, la suite simfònica "Historieta" ≡

Va ser un home reconegut. El 1961 va guanyar el Premi Antoni Nicolau, el 1966 va rebre el Joan Gols i, ja aquí, RTVE li va atorgar un premi per la sardana "Gerunda", el 1974. També va guanyar dues vegades el Pau Casals de Música als Jocs Florals, però, sens dubte, el millor premi va ser conèixer el mateix Casals, de qui va acabar essent persona de confiança i amic personal.

El 1960, el mestre del Vendrell li va encarregar la preparació musical de l'oratori "El Pessebre", que es va estrenar a Acapulco el 17 de desembre amb gran èxit. Casals va confiar a Costa-Horts tots els assajos –el treball ha quedat documentat en la correspondència que tots dos mantenien– i només va agafar les regnes de l'orquestra una setmana abans de l'estrena, que, evidentment, també va dirigir. Aquesta peça, una de les més interpretades de Casals, es va començar a gestar el 1943 a partir d'un text de Joan Alavedra i la instrumentació va anar a càrrec del germà de Casals, Enric Casals.

Narcís Costa-Horts va tornar a Catalunya el 1972, però no va instal·lar-se a Can Panot, sinó a Girona, on va morir a finals del 1990 als 83 anys. Com diuen Sílvia Planas i Narcís Puigdevall en el llibre dedicat a Sant Jordi Desvalls de la col·lecció "Quaderns de la Revista de Girona", Costa-Horts va deixar una important obra simfònica inèdita a Catalunya i "bellíssimes sardanes", com "La plaça dels Lledoners", estrenada al Teatre Municipal de Girona un any després d'haver tornat de l'exili, o la que permet esvaïr els dubtes –si és que algú encara en té– sobre els orígens del mestre, "Sant Jordi de les Valls" ≡

→ Narcís Costa-Horts, en una imatge del seu exili a Mèxic.

Imatge cedida per pedresdegirona.com

KATERYNA SHKARINSKA Fotografia
Arxiu

Tres noms, una ànima

Entre els turons del Gironès i el pas serè del Ter, Cervià és un poble ple de ressons. Melodies que van néixer entre cases de pedra, veus que van creuar fronteres i noms propis que han donat so i ànima a la cultura catalana. Tres d'aquests noms formen una memòria compartida: Llorenç Pagans, Josep Baró i Lluís Cotxo

Llorenç Pagans i Julià (1833-1883), nascut a Cervià de Ter, va ser un músic polifacètic que va deixar una empremta profunda en la música del segle XIX. Des de petit, va mostrar una gran inclinació per la música, i va formar part del cor de la catedral de Girona sota la direcció de Josep Barba. Als 17 anys, va ser nomenat organista de Santa Maria del Mar de Barcelona, però va optar per seguir una carrera com a cantant. Va debutar com a baríton en una companyia d'òpera italiana a Maó, Menorca, i posteriorment es va traslladar a París, on va assolir gran reconeixement.

A París, Pagans va actuar a la cort imperial i en recitals al conservatori, i va destacar per la seva veu de tenor i la seva habilitat amb la guitarra. Va ser amic de compositors com Charles Gounod, Jules Massenet i Camille Saint-Saëns, i va participar en vetllades musicals organitzades per l'organista Auguste de Gas, pare del pintor Edgar Degas, que el va immortalitzar en diversos retrats. A més, va ser convidat als salons de Mathilde Bonaparte i Édouard Manet.

Després de retirar-se dels escenaris, Pagans va dedicar-se a l'ensenyament del cant, i va deixar un llegat musical que transcendeix el temps. Va morir el 7 de juliol de 1883 a París, on va ser enterrat al cementiri de Batignolles. La seva figura és un orgull per a Cervià de Ter, que el recorda amb afecte i admiració i manté viu el seu nom amb una placa commemorativa a la casa on va néixer.

BARÓ, FIGURA CLAU DEL MUSEU DE LA SARDANA

Josep Baró i Güell (1891-1980) va ser una figura destacada en la música catalana del segle XX, especialment en l'àmbit de la cobla i la música simfònica. Va començar la seva formació musical a la cobla local La Cervianenca, on va desenvolupar les seves habilitats com a músic i compositor. Aquesta etapa inicial va ser fonamental per a la seva carrera posterior.

Durant la seva trajectòria, Baró va formar part de diverses formacions musicals destacades. Va

Pintura a l'oli del pintor Edgar Degas, on apareixen Llorenç Pagans i Auguste de Gas, pare del pintor. Es conserva al Museu d'Orsay de París

Josep Baró i Güell va ser un defensor de la música popular catalana

Lluís Cotxo tocava el clarinet, el saxòfon i la tenora, el seu instrument preferit

ser tenor solista de l'Orquestra Pau Casals i va col·laborar amb la Cobla Art Gironí. Aquesta última cobla va obtenir el segon premi en un concurs celebrat a Barcelona el 1907, on va destacar per la seva interpretació de sardanes.

A més de la seva activitat com a músic, Baró va ser un apassionat defensor de la música popular catalana. Va fundar l'Orfeó Cants de Pàtria a Girona i va ser una figura clau en la creació del Museu de la Sardana de Girona, amb l'objectiu de preservar i difondre el patrimoni musical de la sardana. El seu llegat inclou més de 600 partitures, moltes de les quals es conserven a la Biblioteca Carles Rahola i al Museu d'Història de Girona.

La seva influència també es va estendre a l'educació musical. Va ser professor en diverses escoles de música, on va transmetre la seva passió i coneixements a noves generacions de músics. La seva dedicació a la formació i la seva contribució a la música catalana el consoliden com una figura essencial en la història musical de Catalunya. Cervià el recorda amb un bust que honra el seu llegat.

COTXO, DE CERVIÀ A PARÍS

Lluís Cotxo i Güell (1902-1998) fou una figura essencial del patrimoni musical popular català. Natural de Cervià de Ter, va iniciar-se molt jove en la música i, als 16 anys, ja formava part de la

cobla La Cervianenca. El seu net, Lluís Anglada, el recorda assajant hores i hores, fidel al seu instrument preferit: la tenora, tot i que també dominava el clarinet i el saxòfon.

La seva passió es concretà especialment en la composició de sardanes, però també estimava altres gèneres, com el vals, el bolero o la música clàssica. Va tenir una estreta relació amb músics com Conrad Saló o Baró i Güell, i va actuar en escenaris tan diversos com els cabarets de París o el Palau de la Música.

Més enllà de la seva carrera, Cotxo fou un home molt vinculat al poble: feia classes de solfeig a la mainada, participava en festes i oficis religiosos i transmetia alegria i coneixement amb generositat. Avui dia, la seva figura perdura en les seves sardanes, en les anècdotes que reviu en la memòria familiar i en l'estàtua que el recorda a Cervià.

I, entre tanta música, un homenatge modest però entranyable: les postres de músic. Fet de fruits secs, s'inspira en les restes que recollen els músics després de tocar en festes majors. D'aquell gest senzill, en neix una tradició que, com la música, perdura.

Cervià de Ter és partitura viva. En la veu de Pagans, les sardanes de Baró, el mestratge de Cotxo i cada copa de moscatell amb fruits secs, hi ressona una història compartida i preciosa: la d'un poble que ha sabut fer música del silenci

78
Robert Sunyer,
historiador local

82
Helena Faixedas,
divulgadora de llegendes

88
Helena Carreras,
escriptora

TOT ENRAONANT

ROSA GIL VILÀ

Fotografia
Jesús Potrony Serret

Robert Sunyer

L'home ensenyat

La seva aparença de fortlesa contrasta amb el seu tarannà discret, d'aquell que vol passar desapercebut. Fill de Viladasens, Robert Sunyer i Llobet sap, coneix i recorda moltes coses del poble

Compartim tarda amb un propòsit ben definit: explicar detalls de la crònica del poble d'un període concret, les dècades de 1950 i 1960, temps en què, tot i les dificultats, van ser feliços. "Explicar, perquè no s'oblidi", diu, "com era el poble i com s'hi vivia als anys cinquanta i seixanta del segle passat."

Nascut a la tardor del 1942, Robert Sunyer és fill de Josep de Viladasens i de Rosita de Lleida. La seva fisonomia recorda els romans: potser en els seus gens hi ha herència d'aquells romans que travessaven la Via Augusta i s'aturaven al municipi, en aquell lloc encara no trobat, la Mansio Cinniana, o Cilniana, o Cinyana. "Viladasens és estratègicament el millor poble del món, i no en tinc cap dubte", assevera, i raona: "És un centre al mig de tres comarques. Els romans ja hi venien, ells dominaven la costa i, per introduir-se a la península, van construir el camí que ve d'Empúries i passa per Quatre Camins. Aquí ha quedat l'essència d'aquell temps."

L'any 1950, Viladasens tenia 416 habitants, i va ser poc després que el poble va perdre habitants (264 habitants el 1970). "Els pagesos no es guanyaven bé la vida i quasi tota la gent jove va marxar a treballar en fàbriques, a fer altres oficis."

Com avui, els habitants de Viladasens viuen al poble, als veïnats de Fellines, la Móra, la Mata, Mas Nicolau, i en masies disseminades. Camins de terra, cases encara amb femer i bestiar a la planta baixa: porcs, xais, vaques, gallines. Recons-

Robert Sunyer al pati de casa seva on guarda la pastera de la fleca familiar

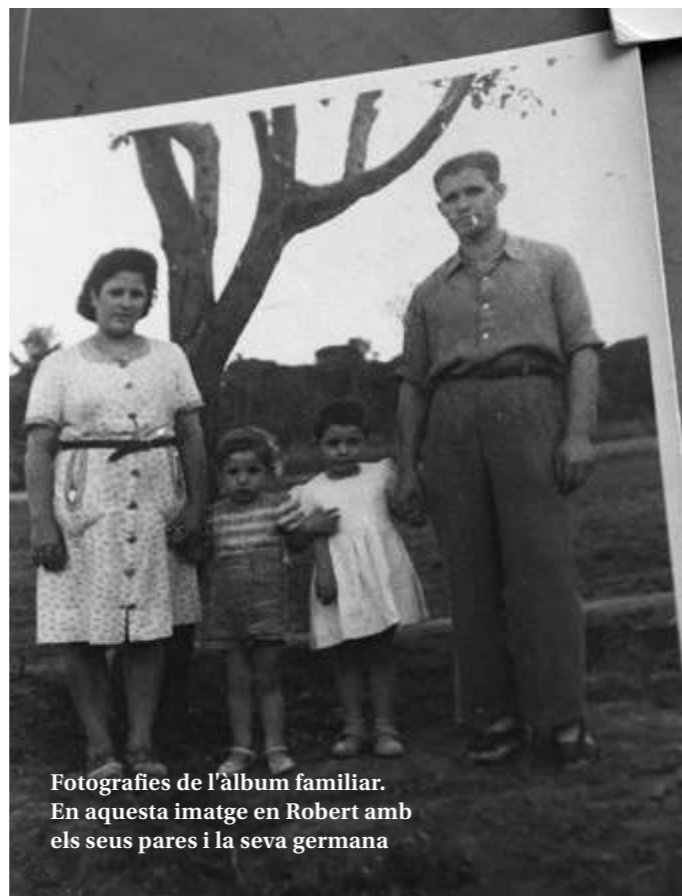
truïm el mapa del poble. "La plaça és la mateixa. Can Fonso, cafè i barberia; ferrers, a Can Güses i a Can Met Ferrer; Can Lladó amb cafè, queviures, tabac, menjar i sala de ball; la carnisseria de Julio Mosquera, i a casa el forn de pa, amb algun queviure i la central telefònica."

Viladasens és i ha estat un poble tranquil: d'aquell període, Sunyer només en recorda un conflicte provocat per un llei franquista de l'any 1952. "Amb la concentració parcel·lària va haver-hi molta polèmica, moltes discussions. No es va aconseguir implementar-la perquè els pagesos no es van posar d'acord. També va ser positiva perquè es va aconseguir fer els camins a Fellines, Mata, la Mora. Nosaltres encara els diem 'els camins de la parcel·lària'."

El pare d'en Robert va morir quan ell tenia sis anys, la mare va seguir amb la fleca i ell l'ajudava.

"Amb catorze anys vaig deixar l'escola per començar a fer de flequer. M'aixecava a les quatre del matí i feia el pa del poble. Teníem carro i burra, anava a repartir el pa als masos propers, a Orriols, Raset..." Cent quilos de farina a la pastera (ara peça de museu, guardada al jardí de casa) servien per fer pans de quasi tres quilos, alguna barra i coca. "Recordo una vegada que, en un costat del poble, s'hi van instal·lar soldats de l'exèrcit espanyol. Venien a fer maniobres i a casa ens feien fer els *xuscós*; mai els vam cobrar."

A Viladasens, "terraprim de l'Empordà", eren bàsicament pagesos. Vivien de cultivar les terres, del bestiar, de la llenya del bosc. "És un lloc de secà amb blat, ordi, civada, oli, quasi tothom tenia un hort." I és en aquesta terra de secà on germina un dels emblemes del poble: la ceba. Sunyer detalla, amb arguments sòlids, per què la varietat

Fotografies de l'àlbum familiar.
En aquesta imatge en Robert amb
els seus pares i la seva germana

de ceba que en diuen *de Figueres* és originària de Viladasens. “Tenir terra de secà afavoreix la plantació de la ceba, i es feia només aquí. Als pobles veïns, Cervià i Sant Jordi, feien altres cultius. Jo havia vist persones que sortien a peu de Viladasens amb sacs carregats de grana de ceba, que és molt petita. A Sant Jordi agafaven el tren per anar a Figueres a deixar els sacs. Es diu que un del poble, amb la venda de la grana de ceba, es va poder comprar un cotxe, imagina't.”

Temps d'escola i de formació

A Viladasens hi havia escola. “Érem més de quaranta alumnes, de diferents edats, tots a la mateixa classe. Els nens en un costat, les nenes a l'altre. I un bon i gran mestre, Enric Jofre, que em va ensenyar i ajudar molt.” Els nens que vivien lluny es quedaven a dinar en cases del poble. Sunyer hi va estudiar també Comerç, uns estudis generalistes que et permetien continuar la formació. Més endavant va estudiar a distància “Vaig fer

el Bachillerato Radiofónico, es feia des de Radio Nacional. Seguia el curs a casa, també estudiava quan, amb el burro i el carro, anava a repartir pa. Em va ajudar molt el mestre Jofre i, amb el llatí, el capellà del poble, mossèn Pere Blanch. Ens examinàvem a l'Institut de Girona, al vell, aquell que hi havia a la Força.”

I també temps de jocs, de vida al carrer: caçar nius, agafar fruita dels arbres, el bosc... i, ja una mica més grans, una gran fortuna, l'esport. “A la plaça hi ha un lloc on jugàvem a *saco*, a frontó. Un capellà de Can Faixat va estar al País Basc i ens va ensenyar a jugar-hi.” I un camp de futbol en un terreny ondulat: “Els equips de fora, quan venien, se'n reien. I jugàvem a tennis perquè a Cal Adroer ens deixaven anar a la seva pista, i a ping-pong, sota la rectoria. Als estius, banys a les gorgues d'en Sans o escapades al Ter.”

L'església de Viladasens està dedicada a sant Vicenç. En aquells anys s'oficiava missa el diumenge, però durant un temps es va dir missa cada dia. “Ens combinàvem amb els companys per fer d'escolans.

“A la plaça hi ha un lloc on jugàvem a *saco*, a frontó. Un capellà de Can Faixat va estar al País Basc i ens va ensenyar a jugar-hi”

Missa a les vuit del matí i després escola. Recordo un fet que va ser molt important: l'arribada al poble de la imatge de la Mare de Déu de Fàtima. La imatge feia un recorregut per diferents indrets de Catalunya i l'estada als pobles es convertia en una gran festa. També venia una emissora itinerant que transmetia els actes a tot el poble.”

D'adolescents, el temps d'esbarjo tenia els seus rituals. A peu i sense cap mandra, anaven a les festes majors. Era el moment de teixir complicitats amb habitants de pobles veïns. “La cobla interpretava sardanes i només tocava vuit balls, cinc foxtrots, que eren els balls lents, el pasdoble, el pericon i el vals. Abans del ball, pactaves amb la noia que t'agradava quins balls volia ballar. A les festes majors es van formar moltes parelles.” I al poble, els dies de descans, les dones, assegudes

en un garbell, jugaven a la brisca, i els homes, en algun dels bars, al canari.

Testimoni del seu temps, atresora records materials, samarretes de futbol, programes i cartells de festa major... i un record essencial, el sentiment de viure en un poble solidari: “Hi havia molta unitat entre la gent del poble. Anàvem a fer treballs comunitaris; recordo, per exemple, haver anat a arreglar el camí de Mata. Si un pagès estava malalt, anàvem al seu camp per ajudar-lo. Ajudàvem a segar, a fer garbes, a apilar-les... Hi havia una gran unió.”

Sunyer va viure a Viladasens fins l'any 1974, després va anar a treballar a Barcelona. No ha abandonat mai el poble, la casa familiar, Can Sunyer, prop de la plaça, on viu ara i on sempre han vingut les filles i el fills. Viladasens és casa ~

“Viladesens”, una sardana

Va ser Francesc Mas Ros (Caldes de Malavella, 1901-1985), un dels compositors de sardanes més fèrtils de Catalunya, qui, l'any 1979, va compondre “Viladesens/Viladasens”, una sardana per a cobla.

Creador de sardanes, algunes dedicades a poblacions de les comarques gironines, i també de moltes obres ballables, les seves composicions podien escoltar-se i ballar-se en moltes festes majors del país.

De l'amistat que Mas Ros tenia amb Eugeni Benaigues, veí de Viladasens, apassionat de l'art i de les sardanes, va néixer la sardana dedicada al poble. La passió pel món de la sardana de Benaigues va ser transmès a la seva filla, M. Reis Benaigues i Verge, flabiolaire solista de llarga i sòlida trajectòria.

La composició de Mas Ros ha estat batejada, indistintament, amb la lletra *e o a*, noms que es fan servir per anomenar el poble de Viladasens.

Avui la sardana “Viladesens” s'interpreta encara en aplecs i trobades sardanistes i són moltes les cobles que l'han inclòs en el seu repertori. “És una sardana molt alegre, molt ballable”, explica R. Sunyer.

MIQUEL TERRADEZ VALMAÑA Fotografia
Aniol Simon Surià

Helena Faixedas, divulgadora de llegendes

Un retrat d'Helena Faixedas, infermera flaçanenca, que des de fa uns quants anys es dedica a donar a conèixer contes i llegendes a l'emissora Ona Sarrià. Una fal·lera que li ve de família, de les històries que li explicava la seva àvia. Té la intenció de recollir llegendes, algunes inèdites i de caràcter oral, i fer-ne un llibre. Aquí en teniu un petit tast

Quan pensem en un referent comunitari que sigui vàlid per a un poble o per a un conjunt com seria la nostra llera del Ter, pocs cops ho podem tenir tan clar com en aquest cas: l'Helena Faixedas. M'explico. És una persona d'aquelles que ajuden els altres

sempre, de les que està a punt i no té un no per resposta. I ho ha demostrat durant anys. Coneguda ja no només a Flaçà, on ha sigut regidora uns quants anys, sinó també per la seva feina en el món sanitari. Servei a la comunitat en majúscules.

Les seves fonts són el Costumari de Joan Amades, llibres de llegendes, i les més inèdites i interessants: les de caràcter oral de la seva família

Des de fa 8 anys, l'Helena col·labora amb Ràdio Sarrià

Entre moltes altres accions, destaquem quan el 2017 va començar a col·laborar amb Ràdio Sarrià fent programes de salut sobre temes comunitaris. S'hi convidaven metges, infermeres i professionals del ram. Tot això va durar un any i mig. Quan es va acabar la concessió de l'emissora i es van fer canvis, feia xerrades de salut als pobles, alguns de la nostra zona.

Fent ràdio, em diu que van anar sortint altres projectes, i un dels que l'apassiona més és sobre les llegendes i els contes. Per què? Doncs perquè considera que hem de fer país i hem d'estar orgullosos de la nostra cultura i de les coses que ens són més properes. Tenim un gran llegat per poder-ne estar orgullosos. El programa funciona i cada cop té més seguidors. El públic l'espera. I ja es fa setmanalment per Ona Sarrià. D'on són les llegendes? Doncs de tot el territori: Costa Brava, Pirineus, Montserrat, i de tot Catalunya, en definitiva. Les fonts són el Costumari de Joan Amades, llibres de llegendes, i les més inèdites i interessants: les de caràcter oral, i, a més, de la seva família, com la d'una àvia nascuda a Sant Gregori, a Can Parades, treballadora de Cal Ros, que va conèixer el seu avi, veí de Flaçà, i s'hi van establir.

L'àvia feia allò tan típic d'explicar contes a la seva neta i aquesta, la nostra protagonista, els ha anat posant per escrit i adaptant-los perquè puguin arribar als oients radiofònics. Altres fonts també venen de la família de l'Helena, i ja em deixa clar que hi ha dues branques ben diferenciades: la de Julià i la del veïnat de Farreres, a Flaçà. De la primera, hem de parlar de Can Vidal, on el seu oncle Joan li explicava llegendes de les cases del poble i de les coses que hi passaven. Una família amb un possible origen jueu, l'arbre genealògic de la qual ens porta a Sant Julià de Ramis, on hi ha un familiar amb el títol de Ciutadà Honrat de Barcelona, amb tots els privilegis. En aquest cas es menciona el servei al rei Ferran el Catòlic. Més endavant, un altre parent també és nombrat cavaller pel rei Alfons XII per la seva valenta aportació a la guerra del Francès.

Sobre els Vidal, em menciona el gran record que té del besavi Jaume Vidal Dalmau, hereu de Can Vidal. En principi s'havia de casar amb Maria Puig Costa, però una baralla familiar amb una burra pel mig ho va impedir. La Maria es va casar amb l'hereu de Can Joher de Flaçà, però va enviudar deu anys després. Els seus quatre fills van morir de

tífus. Finalment, en Jaume es casà amb la Maria i van passar la guerra a Julià, a Can Sagué, Can Magrana i Can Vidal. Aquest senyor és el constructor, a principis del segle XX, dels pisos de Can Rasclat, al carrer del Comerç de Flaçà, que estaven destinats als guàrdies d'assalt. I d'on ve el nom de Can Rasclat? Doncs de retirar la grava que s'acumulava a la casa de l'antiga línia de tren de Palamós, que hi passava per davant.

Continuem amb la segona branca, la de Farreres, com hem dit. I també té molta història. La casa, el mas Costa, és del 1643 i fou venut el 1991. Es diu que el rei Joan el Caçador va morir pels paratges propers. Per aquí hi trobaríem un castell medieval, en un lloc indeterminat amb possibles ubicacions entre la carretera de la Bisbal d'Empordà i la Colònia de Flaçà. D'aquesta època, recorda històries de falsificacions de monedes i una llegenda d'una monja de clausura que va arribar al monestir de Cervià i que un dia que va anar a la catedral de Girona amb un fill il·legítim, suposadament del bisbe, es va acabar suïcidant.

Com deuen haver notat, parlar amb l'Helena és realment enriquidor. Va explicant un munt de relats i, quan li demano específicament per la nostra llera del Ter, tampoc em decep. Així, de Celrà em comenta la llegenda del castell de Sant Miquel, la ja mencionada de Cervià, o una de Can Batlle de Flaçà de la qual està acabant de perfilar els detalls.

Davant d'aquesta allau de cultura popular, li demano si és possible posar per escrit alguna llegenda local a la nostra revista per primer cop. Aquest ric fons de tradició oral i popular hauria d'estar també per escrit i no només enregistrat en els pòdcasts de la ràdio. I d'aquí també menciona la intenció de fer-ne un llibre ~

Els pirates i la dama blanca

A Catalunya no teníem Barba-rosses, ni Barbablaves, teníem pirates, però de pa sucats amb oli, que aprofitaven els rius navegables. Així, el nostre estimat Ter era la seva carretera habitual. I des d'allà saquejaven els pobles del voltant de la costa. Agafaven les barques per anar riu amunt i avall i fer de les seves. I vet aquí que, en un poble a cavall de l'Empordà i el Gironès, hi havia una noia bonica com ella sola. La seva bellesa fou tema de conversa per les contrades i, com no podia ser d'altra manera, també arribà a les orelles del capità. Ja us podeu imaginar el que va pensar: "Aquesta noia ha de formar part del meu botí". Doncs apa! A buscar la noia falta gent.

De sobte, la pau del poble es va estroncar del tot. Tot aquell que pasturava els ramats o que conreava la terra va veure el fum d'avís des de la torre. "Carai! Ja els tenim aquí!" Alarma i tots a córrer a tancar-se a casa, amagar tot el que van poder i salvar-se. La nostra bonica protagonista es va anar a refugiar a la torre, de la qual ja es parlava el 760. Amagada amb la seva família, procuraven que ningú s'hi enfilés. Els pirates intentaven pujar-hi, però la gent ho impedia i ells, enfadats, cridaven: "Maléits vilatans!"

El capità pirata va decidir pujar-hi enfilant-se per les pedres tot sol. Quan ho aconseguís, ja llançaria una corda per als seus homes. La noia cada cop tenia més por, ja que l'aterria que se l'emportés lluny de casa seva. Va arribar un moment que l'espant la va portar a decidir que havia de desaparèixer.

Quan el capità ja era a dalt de la torre, ella es va llançar daltabaix i va morir. Ell, sorprès, ordenà retirar-se i tornar riu avall. Ningú va preguntar res. Mai més van tornar a Flaçà. Passats alguns segles, es creu que, si t'hi arribes una nit de lluna plena, l'anomenada lluna de lladres, la podràs veure a ella vestida de blau pels volts de la torre. Darrere d'ella, a curta distància, apa-

reixerà un encaputxat amb un hàbit de frare tocant la campaneta. Aquest no és altre que el pirata penedit, que la segueix durant tota l'eternitat demanant-li perdó per haver-li pres la vida.

D'aquesta manera, els pirates no ho van ser més, i les noies boniques no es van enfilem més a la torre del poble. Doncs ja ho sabeu: si algun cop us trobeu algun pirata a la vostra vida, no cal fugir, cal enfrontar-s'hi, perquè ells només són pirates.

Les dones d'aigua del Ter de Flaçà

El mercat havia anat prou bé, tota la collita estava venuda i a bon preu. Podrien passar un bon hivern, i això li havia permès comprar els fils per brodar que volia sa germana.

Aquests i altres pensaments tenien ben centrat l'hereu de Can Trinxeria fins que la va veure.

Ambdós van encreuar les mirades, el temps s'aturà. De sobte, tot el bosc és va impregnar d'aquella olor, era d'herba acabada de tallar, o de blat acabat de segar, era... difícil de definir, igual que el color dels seus ulls.

De sobte tot és va esvair, menys ella. No podia deixar de mirar-la i de seguir-la. Quan se'n va adonar, eren a tocar del riu, envoltats d'un munt de roba blanca, dolça música i dones de llargs cabells rossos, pèl-rojos, negres com la foscor... Semblava un món de somni. Quan se'n va tornar a adonar, tornava a ser al camí, damunt del seu cavall i estirant la mula carregada. Un xic espantat, va enfilem cap a casa seva, no fos cas que tornés a adormir-se... Una setmana després, i sense poder-se treure del cap aquella noia, va decidir enfilem cap al riu. Ja era el capvespre, com aquell dia, potser feia sort i la tornava a veure.

L'hereu va fer sort: era allà i no va fugir.

Durant unes setmanes, es veieren cada dia, i cada cop els costava més separar-se. Un dia es va decidir

i li va proposar de casar-se. Ella no va dubtar a dir que sí, però amb una única condició: ningú havia de saber que era una de les goges.

Ell va acceptar i exclamà: "Mai et diré dona d'aigua!"

No cal dir la felicitat que va arribar a aquell mas, i la riquesa, ja que, com de tots és sabut, les goges tenen la virtut de conèixer molt bé la terra, les plantes i tots els seus secrets. La felicitat fou plena en néixer la seva filla. Passaren els anys, la nena creixia i tot anava molt bé. Va arribar el temps de portar al mercat els vedells i la resta del bestiar. Calia obtenir-ne un bon preu per poder comprar els queviures per a l'hivern. Els camps eren sembrats, en poc temps podrien segar-los, la collita seria bona i profitosa. Can Trinxeria seria un dels millors masos de la comarca.

-Haig de marxar, t'encarrego la cura de la casa i les terres. Ets mestressa i senyora de tot.

L'hereu digué a tots els seus treballadors i masovers que fessin tot el que ella els manava i sense discussió. Una nit, al cap de poc d'haver marxat, ella es despertà de sobte. Per la fines- tra va entrar un estrany. Ella es llevà ràpid del llit, va despertar a tothom, calia córrer cap als camps i començar a segar-los sens falta.

Van pensar que s'havia begut l'enteniment, però era la mestressa i l'amo els havia dit que calia fer el que ella digués. En arribar el migdia, tot el blat, l'ordi i la civada eren a l'eixida, i els masovers i bracers estaven esgotats. Cap al vespre va arribar ell, esverat en veure tots els camps segats abans d'hora. Faltava encara una setmana ben bona perquè els grans estiguessin en el punt òptim de collita. Què carai havia passat? La dona li digué que calia fer-ho. Així no ho perdrien. No la va creure, per primer cop es va enfadar, i molt, la va escridassar de males maneres i ho va dir: "Maleïda dona d'aigua!"

Quan va acabar de dir-ho, es va adonar de l'errada. Però era tard, massa tard. A mitjanit va començar una tempesta esfereïdora i horrible. L'aigua i el vent ompliren la nit i els llamps esquerdaren el cel. Semblava que fos la fi del món, i així fins l'alba. En sortir el sol, van poder veure les destrosses, no quedava res dempeus. Ni al mas, ni als masos del costat. Totes les collites perdudes, menys la seva. Era allà a l'eixida. I ella on era? La cercà per tot el mas, però no era enlloc, i la nena tampoc. Va començar a tremolar. On eren? On havien anat? Enfilà cap al riu, on la va conèixer, però no hi va haver sort. Havia complert la seva amenaça. No les veuria mai més.

La tempesta va acabar amb tot, sols es va salvar la seva collita, que es pagà a preus astronòmics. Era més ric encara, però havia perdut l'amor de la seva vida i la seva filla.

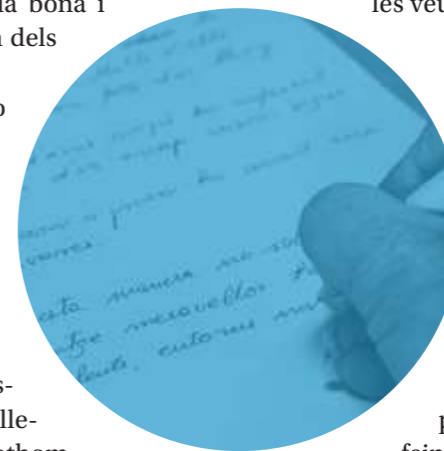
Passaren els anys, les collites eren bones i el bestiar anava bé. L'hereu no, cada dia estava més trist i ensopit. Un dia, al capvespre, l'hereu va fer el seu passeig fins al riu, però amb prou feines hi va poder arribar. Es va asseure a la seva pedra i va esperar, com sempre,

que ella aparegués, com els darrers cinquanta anys. Absort en els seus pensaments, no es va adonar de la seva presència fins que el va tocar. En girar el cap, ella era allà, com aquell primer dia. Li va agafar la mà i li va dir: "Segueix-me, estimat".

Al costat del roure blanc hi havia la filla, amb un somriure que omplia l'aire. Ja no li feia mal res, les cames anaven lleugeres, semblava que no tocava de peus a terra.

I les seguí, ribera endins... Mai més en van saber res, de l'hereu de Can Trinxeria.

La llegenda diu que el mas també va desaparèixer i restà sols un record dels avis.

CLÀUDIA BUSSÉ ROJAS

Fotografia
Martí Navarro Molina

Helena Carreras

‘Avui matarem la perspectiva’

Recorrem la trajectòria literària de l'escriptora, amb orígens flaçanencs, que darrerament ha publicat *Les altres cares*, una novel·la que parla sobre la fragilitat de les nostres vides i una crítica a la gentrificació de Girona. Va debutar com a autora fa quinze anys i el 2020 va guanyar el Premi de Novel·la Just Maria Casero amb *Dinou vint*

Helena Carreras (Girona, 1958) és llicenciada en Filologia Catalana per la UAB, ha treballat de correctora de llengua i estil i, fins al 2018, ha estat professora de Llengua i Literatura catalanes en diversos instituts de les comarques gironines. Malgrat que ella no hagi considerat mai que la docència fos la seva principal vocació, la seva implicació assenyala el contrari: ha impartit una matèria de creació pròpia que va presentar en dues comunicacions al 1r Simposi d'Innovació Educativa, organitzat per l'ICE de la UB ("La llengua de l'entorn immediat" i "Comunicació-Performan-

ces"). Així mateix, va exposar aquesta experiència en una ponència als XIV Tallers de Llengua i Literatura del 2010. Paral·lelament, ha col·laborat en projectes experimentals de geolingüística, ha desenvolupat un pla d'escriptura i ha exercit de formadora de professorat en aquesta àrea.

En l'àmbit de la creació literària, debutà per al gran públic amb *Pues de garota*, finalista del premi El Lector de l'Odissea el 2011 i guanyadora del VIII Premi Gregal de Novel·la l'any 2019. Un dels seus èxits més coneguts és *Dinou vint*, guanyadora del 40è Premi de Novel·la Curta Just Maria Casero.

L'Helena Carreras davant l'ermita de Sant Fermí de Flaçà presentant el seu llibre

Avui ens trobem, un any després de conèixer-nos al festival de literatura De Soca-Rel, per parlar de la seva darrera novel·la, *Les altres cares*, publicada per l'editorial Trípode el 2023. Fa un any, Carreras va presentar la seva obra a l'ermita de Flaçà, envoltada dels indrets que l'han vist créixer i que l'han caracteritzada per arribar a ser qui és avui en dia. Malgrat que els seus vincles físics amb la llera del Ter es van esvaïr a l'entrada de l'adolescència, l'autora hi manté un lligam emocional relacionat amb la família i les primeres etapes de la seva vida.

Les altres cares ens sorprèn amb una primera pàgina plena d'una llarga diatriba de paradoxes, mentides i contradiccions: "Tot és el que sembla, tu no ets jo, sempre dic la veritat, tu ets aigua i jo catúfol de sínia, amigues per sempre, ballaré *pole dance* a la barra del temps...", i l'última i molt significativa: "Avui matarem la perspectiva". Aquestes sentències curtes i incisives són la tesi de la novel·la, el pal de paller que sustenta la vida de la Clara, la protagonista d'aquesta història.

Escrita en un to intimista i caracteritzada per una prosa àgil i matisada, mostra un lèxic treballat i una sintaxi volgutament carregada. El *com* té un pes important per entendre el *què*, ja que

en aquesta novel·la tot té un sentit i una referència. Així, la feina del lector experimentat és descobrir-ne les capes per captar el diàleg de l'autora amb els seus referents, entre els quals destaca Roland Barthes i el seu *Fragments d'un discurs amorós* (1977). Aquest discurs, que el teòric francès va escriure motivat per la reflexió sobre l'amor i que es va constituir com un referent del segle XX, defensa que, avui en dia, l'amor està impregnat d'una solitud extrema.

En aquest marc, *Les altres cares* presenta la Clara, una dona que treballa a la llibreria de la seva amiga i confident Jou, amb qui posa a prova la sentència "amigues per sempre". Així, la protagonista, una dona casada, però no del tot feliç, s'adona que la seva vida amorosa és més fràgil que no es pensava. En un moment en què tot trontolla, la Clara es deixa seduir per les veus que surten del mirall i de la biga de la seva habitació, amb les quals dialoga, i que no són res més que les seves pors i inseguretats emergint del subconscient. Enquistada en un discurs amorós estèril, la Clara no s'adona que reproduceix uns patrons que la submergeixen en una gran mentida, i no només amorosa.

D'una banda, com hem dit, l'amor és un dels

Enquistada en un discurs amorós estèril, la protagonista de la novel·la, la Clara, no s'adona que reproduceix uns patrons que la submergeixen en una gran mentida, i no només amorosa

grans temes als quals s'haurà d'enfrontar la Clara. La seva relació de parella grinyola per tots costats, la seva amiga sembla no ser-ho tant i ella no veu més enllà dels seus pensaments intrusius. La narració ens condueix a un estat de lassitud i ens pesa, volgutament, per transmetre l'estat d'ànim de la Clara. En conseqüència, és un personatge amb el qual ningú es voldrà identificar. L'únic alè d'aire fresc és l'Omar, un personatge senzill amb qui congenia i que ens fa somriure amb les seves ocurrencies.

D'altra banda, la novel·la destaca per submergir-nos en un altre gran tema: la crítica a la Girona actual. En la línia del res és el que sembla inicial, la Clara ens passeja per una capital de realitats desdibuixades, poc clara, una ciutat que s'enamora de si mateixa, la dels pisos turístics, la del parc temàtic, la que només es mira el melic, la de l'orgull gironí... En definitiva, la imatge que ens transmet de la ciutat avança en paral·lel a la vida interior tumultuosa de la Clara. En un intent de buscar ajuda, la protagonista, guiada pel seu

psicòleg, s'inicia en un taller de talla de fusta. Conduïda per en Tomàs, un expert que la iniciarà en l'art d'escalabornar, comença un procés personal que consisteix a treure tot allò que li és sobrer, perquè ocupa espai i pesa.

Comptat i debatut, Helena Carreras basteix una novel·la de temes transcendents, però tractats en el marc de la quotidianitat. L'ús de la llengua és essencial, ja que Carreras l'estudia amb cura i la selecciona amb bon criteri. Com a lingüista, posa en valor la llengua catalana com a element valuós per si mateix. Així, la seva escriptura configura una amalgama de referències externes, amb citacions i referències literàries, com Barthes i Joyce, i també amb la interferència de personatges reals, com el pintor Enric Marquès. La novel·la, en conjunt, ens deixa llegir entre línies que Carreras posa de manifest uns elements de contingut i de forma que configuren un tot travat i profund en què el lector pot decidir submergir-se o quedar-se'n a la superfície i, en definitiva, decidir si vol matar la perspectiva ~

94
El Rellotger
de Creixell

COSES D'ABANTES

Campanar d'Ordis a l'Alt Empordà,
el poble del bandoler Narcís Serra
Ajuntament de Girona. CRDI (Fons El Punt - Albert Vilar Massó)

XEVI JOU I VIOLA Fotografia
Arxiu

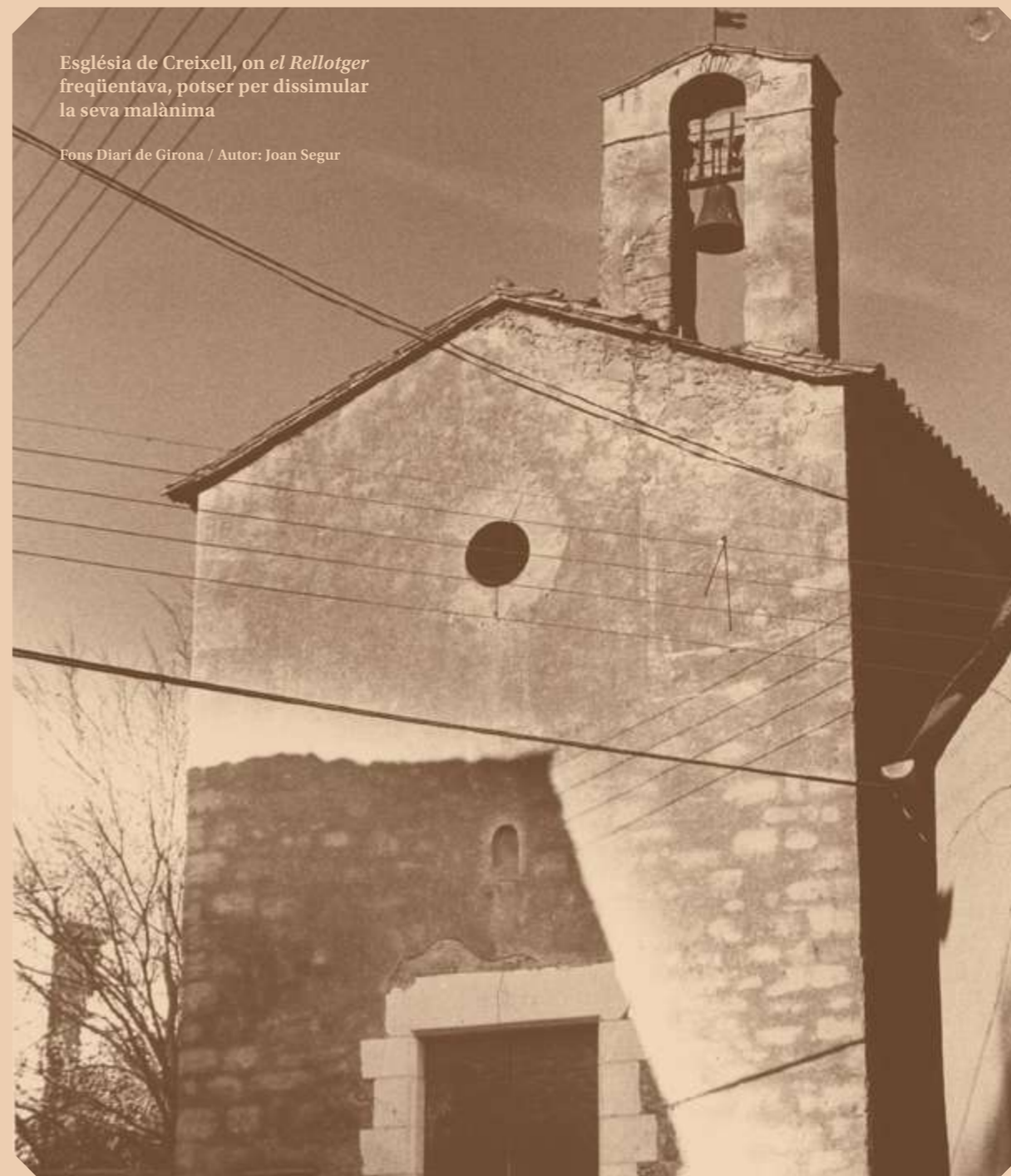
El Rellotger de Creixell

Un dia qualsevol dels que *solu* pujar a les golfes de la casa dels meus pares, em vaig aturar a observar un vell rellotge de caixa que feia temps que, de tant veure'l, em passava desapercebut.

De sobte em va venir al cap un dia que un passavolant d'aquells que, als anys seixanta, passava per les cases i intentava comprar qualsevol antiguitat a preu de saldo volia entabanar el meu pare que li vengués aquell rellotge, que, segons aquell espavilat, no valia res, que era una rampoina

Església de Creixell, on *el Rellotger* freqüentava, potser per dissimular la seva malànima

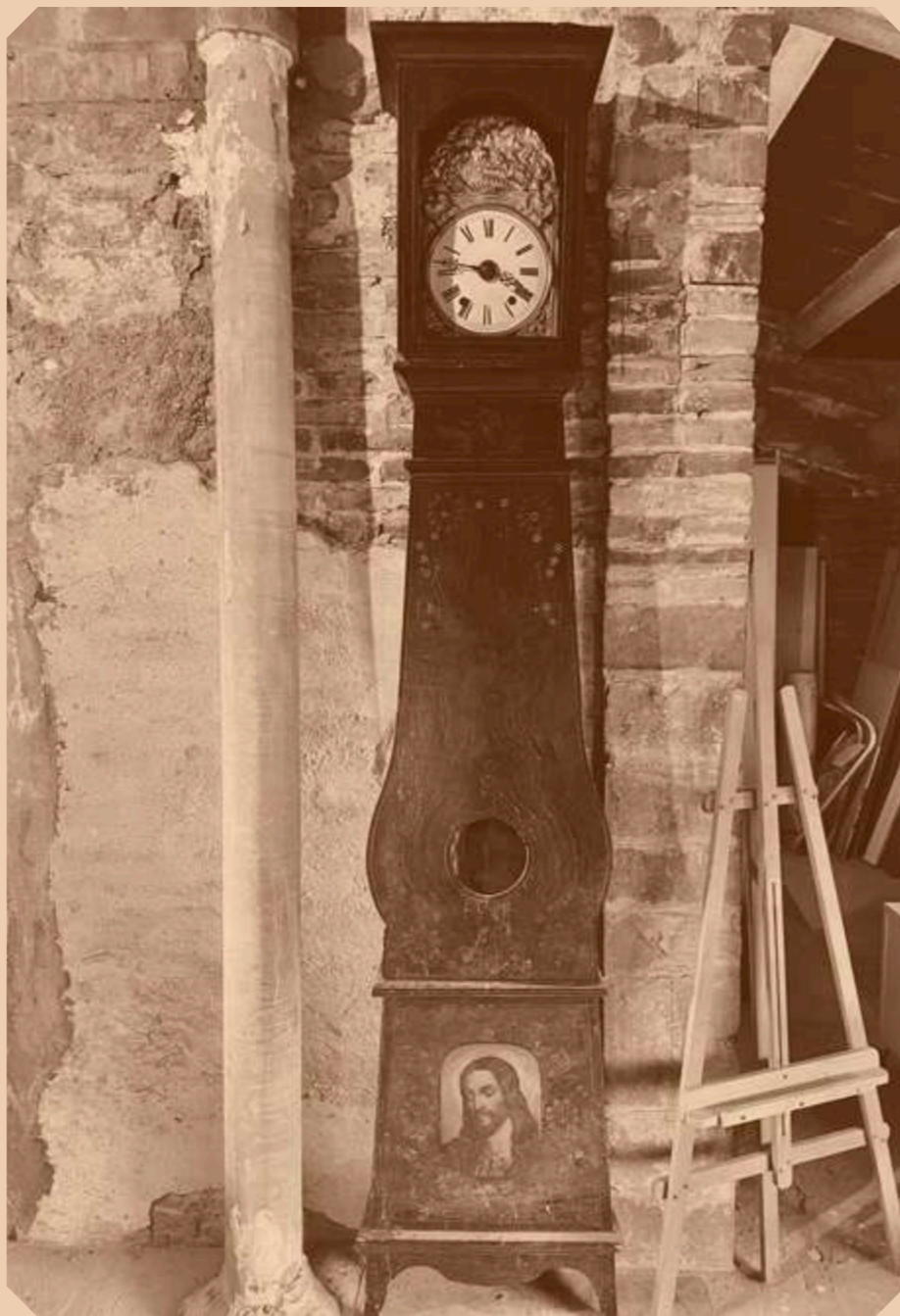
Fons Diari de Girona / Autor: Joan Segur

El meu pare no li va voler vendre i el va acomiadar dient-li que anés a enredar a un altre. En marxar, el pare em va dir: "Què s'ha cregut aquest pocavergonya...! Si aquest rellotge el meu avi m'havia dit que, una vegada, l'havia arreglat el Rellotger de Creixell!" En preguntar-li qui era aquell rellotger, em va explicar aquella història d'aquell malà-

nima. La cosa va quedar aquí i aquell record infantil no va aflorar fins al dia que m'hi vaig fixar en aquell racó de les golfes. Us deueu preguntar què té a veure aquesta història amb la llera del Ter. Doncs que aquest malvat tenia el seu camp d'acció al Terraprim* i, a més, que el desenllaç, almenys en alguna versió, fou motivat pel segrest

En aquesta imatge, el rellotge familiar que conserva l'autor de l'article i que, suposadament, va passar per les mans del bandoler

d'un flaçanenc. Anem a la història, que, de fet, ja l'ha explicada Josep Pla en un llibre que porta aquest mateix nom i és una barreja de reportatge i assaig històric. Però tant se val, vet aquí.

Bé, abans, val a dir que en aquell temps de la tercera guerra Carlina (1872-1876), la disbauxa que provocava aquella època turbulenta, en què el desori campava a plaer, facilitava modes de vida com el que va protagonitzar *el Rellotger*.

Es deia Narcís Serra Sanz, però tothom el coneixia com en *Xicu el Rellotger*. Havia nascut a Ordís, se'l coneix com de Creixell perquè es va casar amb una modesta pubilla d'aquell vilatge, on va viure fins a la seva execució en un patíbul a l'areny de l'Onyar de Girona... Segons sembla, malgrat ser un assassí desprietat, portava una doble vida: era un home afable i complidor i alhora molt intel·ligent, del qual ningú es malfiava, ja que sempre es mostrava

cautelós i discret. Home de caràcter conservador i amb un toc clerical, amagava la seva personalitat cínica i de criminal autèntic i la seva frase favorita era: "*Els morts no parlen.*" En aquella època, parlar de la vida del *Rellotger* era tasca impossible, puix que ningú en sabia res. Era un misteri total. Es recolzava en una banda ni gran, ni petita, encara és una incògnita, però el cas és que l'obeïen cegament i li tenien una admiració extraordinària. A més, tingué una quantitat d'informadors, altrament dits *lloques*, que mai van denunciar cap fet i eren els que l'informaven i l'amagaven quan calia, cosa que feia que ni els seus millors amics sospitessin de les seves accions criminals. Sempre estava informat de la masoveria que havia cobrat la venda d'algun bestiar al mercat dels entorns, o d'on guardaven els diners amagats als masos i les cases pairals. D'aquest grup, destacava el seu braç dret, en Bonaventura Gusó, conegut com *el Menut de Pins*, un mosso de Can Muni, del barri de Pins de Vilopriu, també amb aparença d'excel·lent persona i en el qual tothom confiava. També era un home de doble vida: per a la gent del poble, un home honrat i treballador, i a la vegada el lloctinent del bandoler. Una altra *lloca* de les grosses fou un tal Josep Savalls. Però n'hi hagué moltes altres que no es van poder acusar quan la banda va caure.

El *modus operandi* sempre era el mateix: anava a les cases a adobar/afinar els rellotges de les famílies acomodades, eren rellotges de caixa amb aquells dibuixos i gravats senyorials, i es passava uns dies de convidat a la casa. Mentre feia la seva feina, anava observant on podien tenir els diners amagats (calaixeres, racons, amagatalls...), la forma d'entrar i sortir de la casa, i no quedava el rellotge enllestit fins que no s'havia assabentat de tot, per després poder robar-los i, en cas de ser descobert, matar-los.

Com que tenia fama de ser bon jugador d'un joc de cartes anomenat *Tresillo*, era convidat a les cases adinerades a jugar-hi, i també el convidaven a fer àpats. Per això es diu que la majoria de les seves atrocitats les feu en cases de segon ordre; a la gent benestant només els robava. A vegades, per entrar sense sospita en algun mas, hi anava disfressat de capellà o frare: es presentava al capvespre i demanava acollida. Després de menjar i beure, es posava a la vora del foc i començava a explicar històries (n'era un mestre), fins que els amos, cansats, se n'anaven a dormir rendits. Llavors actuava i, si el descobrien, els matava.

Preparaven les seves malifetes a la pallissa de Can Treseta, prop de Creixell, i a Can Vinardell de Valldevià (avui en ruïnes), i els diners i les joies del botí també servien per enriquir les seves *lloques*. Algú també deia que el *Rellotger* tenia una màquina de fer diners i així pagava el silenci dels seus esbirros. Fins i tot les veus populars afirmen que aquesta màquina de fer diners estava enterrada a sota d'una alzina de davant del castell de Valldevià.

Com que tot té un final, al *Rellotger* també li va arribar, però, en consonància amb la poca informació fiable que ens ha arribat sobre aquest personatge, tenim més d'una versió de com li va arribar. Una és que fou denunciat per una pastoreta que el veié entrar al mas de la Folgueroana (Avinyonet de Puigventós), on fou morta la mestressa. Una altra diu que, mentre assassinava els masovers d'aquell mas, una nena va quedar amagada dins un armari i el va reconèixer davant la policia. Però la que sembla acostar-se més a la realitat és la del desenllaç del segrest del recaptador d'impostos de Flaçà, de nom Joan Vilà, pel qual van demanar un rescat de 700 duros, que s'havia de pagar en un indret fronterer amb França. En una intervenció conjunta entre gendarmes, Guàrdia Civil i sometent de la zona, van poder capturar els dos membres de la seva banda que anaven a cobrar el rescat i foren tancats a la presó de Figueres. Allà s'estigueren molts dies sense dir per a qui treballaven. Mentrestant, *el Rellotger* va desfer-se del seu ostatge i va manar que el cremessin viu en un lloc anomenat Can Vinardell de Malpàs. Alguns diuen que aquella colla de malvats feia una sardana al seu voltant mentre el recaptador s'estava rostint. Però, al cap d'uns mesos, aquells presoners van ser obligats i se'n van anar de la llengua. Immediatament *el Rellotger* fou detingut, juntament amb altres membres de la seva colla, i empresonat a Girona. Quan els van jutjar, va quedar demostrat que, a més de cometre nombrosos robatoris, havia assassinat divuit persones. Fou condemnat a morir garrotat, juntament amb el Menut i en Savalls, a l'indret de l'areny de l'Onyar que s'anomenava la Font del Rei, el dia 28 de juny de 1882.

**Terraprim*: nom amb què l'escriptor Josep Pla i Casadevall denominava una unitat de relleu i paisatge que s'estén entre la vall mitjana del Fluvià al nord, el Ter al sud, la cubeta de l'estany de Banyoles a l'oest i l'Empordà a l'est.

PENSA

MENTS

100
Francesc Prat

104
Xavier Cortadellas

106
Dolors Miquel

Francesc Prat

Escriptor
i poeta

La vall de Sant Daniel

Sant Daniel, el Galligants, Sant Pere, vells camins de la vall, el cementiri... Pel juny polsós d'antics estius es perden carros tebis de fenc i de records...

“Juny”, Narcís COMADIRA

Feia molt de temps que no passejava per la vall de Sant Daniel, on d'adolescent, quan era al Seminari Diocesà de Girona, solíem anar algunes tardes que teníem lliures. Per aquests boscos de les Gavarres, les gironines que iniciaren el Temps de Flors devien venir a buscar terra de castanyer per a les gardènies dels seus patis ombrívols.

Avui, just quan he arribat a l'ambient medieval que creen l'església de Sant Nicolau i la façana de la de Sant Pere, com si s'obris la cortina de l'aire se m'han desclòs els records i els significats que aquesta vall del Galligants té en la història del comtat de Girona, un dels originaris de l'antiga corona d'Aragó. He caminat prop del riu, dins la

màgia dels colors de tardor, fins al monestir. Un cop allà, he accedit al vestíbul; al costat de la porta principal, en una placa de bronze, s'hi llegeix: “Aquest monestir benedictí fou creat i dotat per Ermessenda de Carcassona, comtessa de Girona (segles X-XI), muller de Ramon Borrell i mare de Berenguer Ramon I, comtes de Barcelona i Girona”. En silenci, l'ambient monacal s'ha accentuat perquè, encara que eren inaccessibles, podia entreveure, rere una porta de ferro reixat, l'elegància intemporal d'una ala del claustre romànic, i rere una altra porta, la pulcritud i intimitat d'un pati interior amb vegetals i pedres antigues. Sant Pere de Galligants, tan lligat al recolliment del romànic des que en la nostra joventut hi vam entrar per primera vegada, o la sensació del gòtic fet espai dins una sola nau de la catedral ben encimbellada, amb el claustre i els seus tresors com un tapís fecundat de bellesa i història, foren fundats o dirigits per un poder que, d'Occitània al Llobregat, s'inicià per aquests indrets d'Europa i que en la nostra adolescència teníem idealitzat. Nosaltres, en aquella època del Vaticà II, relacionàvem la voluntat de civilització i humanisme d'una bona part de l'Església catalana, aleshores ja ben oposada al nacionalcatolicisme, amb Ermessenda de Carcassona, la Pau i Treva de l'abat Oliba, el pacisme, la cortesia occitana de la cultura dels trobadors dels segles XI i XII, el Consolat de Mar, el respecte a les llengües de la Cancelleria Reial, el parlamentarisme o el federalisme de l'antiga corona d'Aragó.

A principis de la dècada dels seixanta, el poder de l'Església encara era enorme, potser no tant com a l'edat mitjana, però els seminaris i convents eren ben plens. Fou en aquells anys que la majoria de seminaristes anàrem deixant els estudis eclesiàstics, i, dels pocs que s'ordenaren, alguns es van acabar secularitzant. Dels dos amics del meu curs que han estat sacerdots tota la vida, i amb qui havíem passejat per aquesta vall, recordo especialment l'E.S. i en Narcís M., que va estar anys a Xile, després va tornar i va morir ja fa temps. Amb l'E.S., no ens hem vist més; tenia, i segur que conserva, moltes qualitats: era divertit, enginyós, llest. Anant a la font d'en Fita o dels Lleons, parlàvem o preparàvem un examen: ell només de llegir els verbs en grec ja els podia repetir de memòria. A mi em costava molt. “Com pot ser?”, deia.

En Narcís era de Viladamat. El seu pare, masover de la Caterina Albert, abans de tenir aquesta feina va passar moltes dificultats, perquè havia militat al PSUC. Acompanyant-lo, en Narcís havia visitat, a Ca l'Albert de l'Escala, l'autora de *Solitud*, que acostumava a rebre les visites a la seva habitació, asseguda al llit. Devia ser el 1965 quan tots dos, interessats per la política, anàrem a veure un altre català il·lustre, en Josep Maria Capdevila (Olot, 1892 – Banyoles, 1972), escriptor molt relacionat amb els intel·lectuals de la seva època, filòsof i director del diari catòlic *El Matí* (1929-1936), que just aleshores acabava de tornar del seu exili a Colòmbia i vivia en una habitació de la Clínica Salus de Banyoles. Hi anàrem unes tres vegades, fins que mossèn Xavier X., rector del Seminari Menor, bé fos perquè en Josep Maria Capdevila no tingués complicacions amb les autoritats franquistes, bé perquè no en tinguessin els nostres superiors o en Narcís i jo, ens ho va prohibir. Han passat ja molts anys, però la manifestació el 1966 d'uns 130 capellans, vestits amb sotana, apallissats per la policia quan es manifestaven davant la Jefatura Superior de Policia de Via Laietana en contra de les tortures, fou un fet emblemàtic de la sensibilitat social i política que es vivia aleshores.

Ja de retorn a la ciutat, arribo a la façana del monestir de Sant Pere, que al segle XVI va absorbir el de de Sant Miquel de Cruïlles. L'encant medieval de l'indret i la sensació forta de misteri en què, a vegades, sentim immersa la vida del present i del passat se'm barregen amb els colors de la posta i al cel s'esvaeix un blau com el de la túnica de la Majestat de Sant Miquel, ara guardada al Museu d'Art de Girona i una de les més elegants i originals de l'antic comtat.

Torno a la Devesa, on he deixat el cotxe. Fa tant temps que no plou que les últimes llums del vespre sobre les fulles dels plàtans tenen uns colors tardorals tan intensos que els fan semblar malalts. Sento molt amenaçats l'humanisme i la civilització democràtica que valorem especialment els que portem com marques de foc les conseqüències d'haver estat educats en un sistema dictatorial al qual volen tornar els partidaris de l'extrema dreta. Els intents d'evolució civilitzadora dels governs basats en els ideals humanistes solen durar molt poc, ja va passar a la Grècia clàssica. En els nostres dies, Trump, Netanyahu, Putin, Xi Jinping, o Mohammed bin Salman a l'Àrabia Sau-

Barri de Sant Daniel. Riu Galligants
i pont de la Font del Bisbe.

Fons Ajuntament de Girona.
Autor: Erik Estany Tigerström

ditada, Abascal i Sílvia Orriols a Catalunya, opten altre cop per l'imperi del més fort en què els súbdits renunciïn a organitzar-se de manera que els seus valors es puguin desenvolupar amb respecte, tolerància i eficiència gràcies a l'equilibri entre drets i deures. Tucídides, ja al segle IV aC, va definir, a *Història de la guerra del Peloponès*, com són aquestes dictadures: "Els forts fan el que poden i els dèbils suporten el que deuen". Trump expressa el seu poder i el seu menyspreu cap als seus electors amb aquestes paraules: "Podria disparar a la gent a la Cinquena Avinguda i no perdria vots" (28-1-2016). La seva egolatria i el seu narcisisme el fan sentir tan superior als altres que és capaç de dir, com ho va fer després de l'intent d'assassinat a Butler (Pensilvània): "Déu és al meu costat". El mateix desequilibri mental de tants i tants dictadors, reis o emperadors i que als de la meua generació ens recorda "Fe en Franco" o "Caudillo de España por la gracia de Dios".

Miro la munió de fulles que es gronxen en l'aire de la Devesa: "Com podria desfer-me dels teus arbres, / Devesa parc, Devesa nit, Devesa / crit i cançó, olors i sentiments..." (Narcís Comadira). Abans de pujar al cotxe, baixo a acariciar el vel de l'aigua del Ter. Em venen a la memòria unes paraules d'un dels humanistes més il·lustres de la història, però no em consolen: "L'aigua que toques de la superfície del riu és l'última de les que ha passat i la primera de les que arriba: així l'instant present" (Leonardo da Vinci).

Però els dies vinents només seran civilitzats si cadascun de nosaltres, cada persona, defensem les nostres qualitats humanes, la nostra intel·ligència, dignitat, empatia, el desig de justícia i tots els valors que cadascun de nosaltres tenim si, voluntàriament, no hi renunciem. Recentment, el president de la Conferència Episcopal Italiana, Matteo Maria Zuppi, i Andrea Riccardi, fundador de la comunitat de Sant Egidi, un referent dels valors ecumènics i cristians per la seva defensa de la dignitat de la persona humana, la llibertat ordenada i la igualtat de drets, han demanat que, com el 1943, quan es va fundar la Democràcia Cristiana italiana al monestir de Camaldoli, els cristians demòcrates i humanistes es comprometin en política per contrarestar l'horror de l'extrema dreta ideològicament inspirada en el nacionalisme feixista i nazi que va assolir

Europa. A Alcide De Gasperi, Aldo Moro, Robert Schuman, Konrad Adenauer i tants altres polítics democratacristians posteriors al final de la Segona Guerra Mundial, els devem en bona part l'encert d'Europa Unida. Però ni l'any 1943, el de la fundació de la Democràcia Cristiana italiana, el mateix any en què va morir, exiliat a Friburg, el cardenal Vidal i Barraquer perquè no va signar en suport de la Cruzada de Franco, no hi havia a l'Espanya oficial ni bisbes ni polítics amb aquests principis i valors. I en els nostres dies tampoc cal esperar ni de la FAES, ni de l'episcopat espanyol, presidit per Luis Javier Argüello, que vol canonitzar Isabel la Catòlica, cap Democràcia Cristiana espanyola clarament compromesa amb els valors humanistes i democràtics. Als anys seixanta i setanta del segle passat, però, l'Església catalana de base sí que va defensar la dignitat de les persones, va denunciar la violència exercida pels poders despòtics i es va comprometre amb els que defensaven una organització social democràtica que es basés en l'equilibri entre drets i deures i en la divisió de poders ☸

Xavier Cortadellas

Editor,
escriptor
i periodista

La Bilorda i en Bolorda

que ha passat a formar part de la meva família. La diuen els seus pares, que tenen les arrels a Juià, però també a Brunyola, a Arenys d'Empordà i no sé a quins llocs més.

Bilorda. Brossalla, vegetació menuda o residus de fullam i branquetes.

Però també:

Bilorda. Brossa, partícula de cosa estranya al lloc on està. "Aquest nen m'ha tirat una bilorda a l'ull".

La diuen -la deien- a l'Empordà, Torelló i Osor. Però la meva filla i aquell jove la diuen perquè en Clim, el seu gos, quan el deixen anar en un jardí, en un passeig, en un *rustei* o en un bosc, ho furga tot i de seguida té el morro i la cara plena de bilorda.

Si no hi hagués un gos, doncs, aquesta paraula s'hauria perdut. Havent-hi un gos potser també, però sembla que li donarem un xic més de corda.

Bolorda, però, és un bellugueig de gent, una multitud popular, una turba.

En aquest sentit la diuen -la deien?- en molts llocs del Rosselló. No és gens diferent del que diuen -deien?- també a Mont-ras.

I a Orellà, que és cap a les Garrotxes del Conflent, en direcció al Capcir i quasi per sobre de

Ara que tothom diu que el català es perd, jo continuo aprenent-ne paraules. L'última -o una de les últimes, perquè no hi ha mai res que s'acabi, i el català tampoc- és *bilorda*. La diu un jove de Juià

l'Alta Cerdanya, diuen o deien *bolordar-se*: "El teu burro se bolorda al bell mig de l'usurda".

Bolordar, en tot cas, és el que fa el nostre gos. En el mateix país, però un segle més tard i una frontera més enllà. Una falsa frontera, naturalment. Bolorda de frontera. Falsa com molts estats.

CAN BOLORDA

Jo coneixia la paraula *bolorda* gràcies a un mas. El mas és a Fitor, cap a la banda de Llofriu o Mont-ras, a les Gavarres que són a prop del mar, les Gavarres més marines.

Can Bolorda avui són quatre, o tres, o dues parets que despunten -no gaire- entre les bardisses. I ahir també, perquè al mas no hi viu ningú com a mínim des dels anys seixanta o cinquanta del segle passat. L'última vegada que vaig ésser-hi, em va costar endevinar el nom del mas, de tan poca cosa com és ara. Però vaig encertarlo perquè sabia a quin costat de Gavarres era i perquè sabia que no hi ha cap altre mas gaire a la vora. Devia ser quasi natural que fa setanta, vuitanta o més anys els de Can Bolorda tanquessin per sempre més la porta del mas i anessin a viure a Can Torró de Mont-ras, cap allà on hi ha la Ciutadella. Llavors, la carretera que duu fins a Palamós no era el que és avui, però ja llavors era molt a prop, i encara avui tots vostès passen molt a la vora de Can Torró cada vegada que van cap a Palamós. És dos o tres quilòmetres abans d'arribar a Vall-llobrega. Del mas de Fitor, Can Bolorda, no els en dic res més. Si provessin d'anar-hi, segurament es perdrien.

Jo, de Can Bolorda, vaig sentir-ne parlar a l'Engràcia Terrades, perquè el seu pare hi havia nascut. Era parenta de la meva dona. L'Engràcia ja va néixer al mas Torró i jo volia saber si, malgrat això, sabia alguna cosa més de la història de Can Bolorda que explica en Torroella i Plaja. Si no m'equivoco, en Torroella va morir l'any 1930, però la història és molt més antiga, de quan Fitor era un poble viu i no només un punt on van molts de ciclistes els caps de setmana. Jo mateix he explicat aquesta història moltes vegades. Em sembla que és el primer cop que en parlo a *La Llera del Ter*.

Resulta que un dia l'amo de Can Bolorda va anar a Girona a pagar els delmes al bisbe. Feia uns quants anys que no els pagava. En Bolorda era pobre i anava a peu: Fonteta, la Bisbal, Corçà, Planils, Púbol, la Pera, Riuràs, Mollet, Bordils, Celrà i, un cop passat el Congost, el pla de Campdorà i el

Pont Major, quan encara no era Girona.

En Bolorda havia sortit de fosc, no s'havia aturat, però quan va ser al palau del bisbe feia estona que el migdia desfilava.

Truc-truc. Truc-truc.

La porta finalment es va obrir.

-Bon dia. Què voleu?

-Bon dia. Soc un pagès de les Gavarres. Vull veure el senyor bisbe.

-Està ocupat.

-Que he vingut a peu, eh?

El van fer entrar. Com de costum, el bisbe era un de tendre i grassonet. Estava menjant pollastre i tot el que se us acudeixi pensar. Ell i els seus canonges.

Nyam-nyam. Nyam-nyam.

-D'on m'heu dit que éreu? -va preguntar el bisbe sense deixar de menjar ni un moment.

-De Can Bolorda de Fitor.

-I on és això?

-Can Bolorda?

-Fitor.

-És passat la Bisbal i Fonteta.

-Ara ja ens entenem.

Nyam-nyam. Nyam-nyam.

El bisbe i tots els canonges no s'aturaven. I el pobre home dret, enmig de tots.

-Venia a pagar -va començar a dir en Bolorda-. Feia uns anys que no podia venir a pagar perquè no hi ha hagut collites bones i jo no tenia diners.

-Els pagesos sempre us queixeu de tot. No hi ha mai res que us vagi bé? -va preguntar el bisbe.

Nyam-nyam. Nyam-nyam.

Ell i tots els canonges.

-Doncs sí que hi ha una cosa bona: a l'última cotinada, la truja ha tingut tretze cotincs.

-Tretze són molts, no?

-I tant! Són molts.

I tots menjant, llevat, naturalment, del pagès que parlava.

-Però, és clar, el que fa tretze... -va continuar en Bolorda.

-Té algun problema?

-Doncs que la truja només té dotze mamelles.

El senyor bisbe va apuntar-lo amb la cuixa que tenia a mig rosegat.

-I el que fa tretze, doncs? Com s'ho fa per menjar?

-Doncs miri, fa igual com faig jo ara amb tots vostès. Es queda quiet mirant com tots els altres s'afarten ☘

Dolors Miquel

Poetessa

Ritual de Juià

Ahir, en un indret proper a Can Nadal, vora una fondalada entre alzines, arbustos i lianes, molt a prop d'un toll d'aigua enclotada, se la va veure brillar. Alguns la van confondre, tan esmolada i còncava, tan freda i acerada, amb una incipient lluna creixent. Els pocs que anaven pel carrer de la Mosca, que baixa vertical i lliscós, tot ell de pedra picada, fins a travessar el torrent de Vallcorb per sobre d'una petita passera, deien que havien sentit, més amunt de l'església escapçada de Sant Pere, un batec de color roig que tremolava com un ocell espantat en una branca i que després va volar cap amunt: no gaire, com fan les miloques de nit quan abandonen el seu arbre vell per caçar una ànima menuda.

Jo, en canvi, no vaig notar res.

Però aquest matí, quan he sortit i m'he enfilat cap a la zona que hi ha més amunt de Can Suardell, a prop de la serra del Llop, he vist aquella esgarripança que deixa la mort en la vida, en els seus primers moments. L'he vist en el borrisol de les fulles seques i fosques de les alzines i en les es-

querdes dels troncs. I, en endinsar-m'hi, he sentit l'oració de la molsa i del rierol, una tènue oració que anava omplint l'imponent massís de les Garrotes, el prehistòric gegantí d'ondulacions emboscades. L'he seguida com si fos l'acòlit d'una vella religió, fins que m'he trobat dins un immens esbarzerar empresonada i la vida m'ha recordat tot el seu sentit. La pregària havia esdevingut immensa i, quan n'he sortit, el bosc ja donava violetes boscanes, agabellades al peu de les soques, allí on l'ombra de la mort -diuen- camina.

He decidit tornar al poble.

Mentre la sendera em baixava de retorn, la tramuntana amagada en els pics del nord deixava com a senyals esqueixos blancs, gairebé immòbils, sobre les alçàries d'un blau nítid. Tot fent l'últim tram, m'he aturat just abans de sortir del bosc i allí, dempeus a terra, atalaient un horitzó bellíssim en el seu excés de blaus i verds, he sabut. He sabut, com si la carn dels meus peus pogués traspasar l'escorça i veure-hi roques esquerdades per gels conglomerats, patint en parts successius; roques movent-se i replegant-se monstruosament: intestins llarguíssims d'una bèstia; roques submergides sota oceans de clima càlid i humit. I els meus peus se m'han tornat arrels trilobítiques amb una inquietud prehistòrica.

Ha estat un breu moment petri.

Ara soc al bar Sorpresa. És l'únic bar que hi ha en aquest poble. Avui celebrem el ritual de la festa de després de la mort. M'han fet una creu al front amb sang calenta, abans d'entrar, i ara duc una bata blanca i uns guants de plàstic transparent. Som tot dones. Avui honrem la varietat del porc senglar que fa anys algú que vivia potser a les coves prehistòriques del massís i hi aixecava dòlmens o menhirs ens va domesticar. Sobre taules llargues, hi ha gibrells, cassoles, aparells de triturar i d'embotir, ganivets, i sobretot peces enormes de carn i poals amb la sang. A mi em toca remenar un gibrell ple de carn triturada, cansalada, ceba bullida, sal, pebre i sang. Pasto la massa amb excitació mentre una dona arriba amb els budells del mort ja nets, que són d'un color blanquinós estrany, que fan com una tela i semblen no res de tan menuts que queden un cop rentats.

Ara omplirem els budells de la bèstia.

Hi ha dones de tots els veïnats, i homes, i criatures. També han anat arribant els nens i els homes i s'ha format un xivarri considerable tot just començaven a omplir-se els intestins de l'animal amb la seva pròpia carn morta, en una espècie d'antropofàgia íntima, en què el mort es devora ell mateix i es digereix ell mateix, per tal de ser menjat i digerit pels altres. Amb llestesa, les dones més grans tallen trossos de budell i els lliguen amb cordills d'espart. Després les dipositen en plàteres o penjen els cordills als pals.

Sota el cel que ja es recull.

Ha començat ja a bufar la tramuntana que ve per la vall a la festa de la matança. Ve amb la túnica blava i freda, atreta per l'escalfor de la sang. Ve lentament, com desinteressada, i nosaltres l'esperem amb els signes de la sang al front i les nostres túniques. L'hem rebut amb les portes obertes, tan inofensiva, i ella les ha traspasat i un cop a dins ha tret la seva cara més ferotge, s'ha enervat i semblava que volgués esclafar el nostre món petit. Les flames de les graelles li han retut homenatge estregassant-se i creixent. Ha sortit satisfeta. L'hem vist entretenir-se al mas de Can Nadal.

Ha envaït tota la contrada.

Comença a venir la nit a Juià. Tots ens tornem transparents i, mentre xerrica la carn al foc, podríem travessar-nos i desaparèixer-nos. Seria un instant. Talment un cometa. O un pensament.

Però un instint antic ens guarda i ens fa por ☘

Article publicat a
la *Revista de Girona* núm. 253

La Llera del Ter
Estiu / 2025
Núm. 70

ABONO DE BAILE

A favor de: *Josep Llovera*

per el mes de: *agost*

lloc: *Paradís de l'any 1928*

de 19: *1928*

DEBEM

Num	Descripció	Import	CS
1	Venut amb abrigos	1,20	
2	Abons d'abrigos	2,00	
3	Venut d'abrigos	2,00	
4	Abons d'abrigos	2,00	
5	Abons	2,00	
6	Abons	2,00	
7	Abons	2,00	
8	Abons	2,00	
9	Abons	2,00	
10	Abons	2,00	
11	Abons	2,00	
12	Abons	2,00	
13	Abons	2,00	
14	Abons	2,00	
15	Abons	2,00	
16	Abons	2,00	
17	Abons	2,00	
18	Abons	2,00	
19	Abons	2,00	
20	Abons	2,00	

ABONO DE BAILE

A favor de: *Josep Llovera*

per el mes de: *agost*

lloc: *Paradís de l'any 1928*

de 19: *1928*

DEBEM

Num	Descripció	Import	CS
1	Venut amb abrigos	1,20	
2	Abons d'abrigos	2,00	
3	Venut d'abrigos	2,00	
4	Abons d'abrigos	2,00	
5	Abons	2,00	
6	Abons	2,00	
7	Abons	2,00	
8	Abons	2,00	
9	Abons	2,00	
10	Abons	2,00	
11	Abons	2,00	
12	Abons	2,00	
13	Abons	2,00	
14	Abons	2,00	
15	Abons	2,00	
16	Abons	2,00	
17	Abons	2,00	
18	Abons	2,00	
19	Abons	2,00	
20	Abons	2,00	

Amb la col·laboració de
Diputació de Girona

AVUI EN DIA Els joves també van d'aplec / No hi haurà cases ni campanes / El comiat de dos directors: Pep Camps i Dúnia Cervià / **L'ESPIELL** Un país de músics / **TOT ENRAONANT** Robert Sunyer, historiador local / Helena Faixedas, divulgadora de llegendes / Helena Carreras, escriptora / **COSES D'ABANTES** El Relotger de Creixell / **PENSAMENTS** Francesc Prat / Xavier Cortadellas / Dolors Miquel ●

